

Գայթաքար. Բերբել Բասի՞, Բունդեսթագի՞, թե՛ Ադրբեջանի համար

Ադրբեջանական մամուլն առաջին Էրզրում հրատարակել է Բունդեսթագի նախագահ **Բերբել Բասի** (Bärbel Bas) ադրբեջանցի իր լուսանկարների հետ Բերբել Բասի (Bärbel Bas) ադրբեջանցի իր լուսանկարների հետ Բերբել Բասի (Bärbel Bas) ադրբեջանցի իր լուսանկարների հետ...

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՆՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Երեւան. շնչահեղձ եւ անդամալույծ քաղաք

Փողոցի կարծիքը իմանալու համար լրագրողները լուսանկարներ են արձակում սպիտակ վարձարկերի հետ զրույցով: Ու ֆանի որ հազվադեպ են վարձարկերում զննում, այսօր օգտվում են վերջինների վարձարկերի հետ իմ զրույցներից: Եվ դրանք, զրույցները, այս օրերին միայն մեկ թեմա ունեն՝ մայրաքաղաքի սրանտորիսի վիճակը:

Առաջին հարցը լինում է այսպես կոչված «կարմիր» գծերի, ավելի ճշգրիտ՝ Երեւանի, դարձյալ այսպես կոչված «փոքր» կենտրոնի «կարմիր» գծերի հետագա թանկացման մասին: Նկատելի է դրանց վրա կայանելու վարձավճարի առաջիկա հունվարի 1-ից նախատեսվող թանկացումը՝ շուրջ 13 անգամ:

Նախ ասեմ, որ բոլոր սափսիսներն էլ առանց բացառության դեմ են դրան: Նրանք կսրուկ մեծում են ընդունել, որ այդպես կրեոնաթափվի ֆաղափ կենտրոնը: Երկրորդ՝ գրեթե բոլորն էլ, նկատելի է զրուցակիցներս, այդ «նորանվածությունը» չեն համարում հարցի լուծում, այլ՝ լուրջ ռիսկոս: Նրանք մտադրում են, որ դա եւս մեկ միջոց է դասակարգային բաժանումը խորացնելու, դասակարգային բաժանումը խորացնելու, դասակարգային բաժանումը խորացնելու, դասակարգային բաժանումը խորացնելու...

Զրուցակիցներս չեն ընդունում նաեւ որոշ արդեն կայանած ավտոմեքենաների լուսանկարները մեղացած դրոշմների վրա ավտոբուսների համար առանձնացված գծերի նույնպես կառուցման վերաբերյալ լուսանկարները, դրանց մեջ տեսնելով ի վնաս իրենց կողմնակալ վերաբերմունք իրենց՝ սափսիսների եւ մյուս՝ ֆաղափառության սնորհությունների սակ գործող հասարակական սրանտորիսի միջոց:

Նեւեմ, սակայն, որ սափսիսներից միայն բողոք եւ առարկություն չեն լսում, այլև՝ առաջարկներ, արժեքներ երկրներից բերված-լսված նորանվածություններ, սկսած վճարովի բազմաօրյա կայանառություններից մինչև զույգ ու կենց համարով մեքենաների տրեյդեր օրերի վրա բաժանելու փորձը, եւ մինչև՝ Երեւանից մայրաքաղաք մտնող ավտոմեքենաներից մուտքի վարձ զանգվածային սարքեր ֆաղափների օրինակը: Ոչ ոք չի հիշում մեքենայի հետ մեքենայի նոր եւ նորանոր կայանների մասին խոսակցությունները, ըստ երեւոյթին այն համարելով նախընտրական առաջադրվածություն:

Միայն մեկ վարձող, որն ասաց, թե սովորաբար աշխատում է Երեւան-Թբիլիսի երթուղու վրա, բերեց Վրաստանի մայրաքաղաքի փորձը՝ խաչմերուկներում մեքենայ կանգնեցնել, Երեւանից ճանապարհներ ելալով: Իր բառերով՝ «սուտուց վրացի Երեւան ավելի խելոք են, քան մենք»:

Զինացա՞ «մենք» ասելով ո՞ւմ նկատի ունեն խոսակիցս, սակայն հետագա խոսակցությունից կռահեցի, որ այդ «մենք» մեջ մտնում են բոլորս՝ ժողովուրդ, կառավարություն, ֆաղափառություն:

Եվ իսկապես: Բոլորս դժգոհ ենք մեր ֆաղափի սրանտորիսի անմխիթար վիճակից, Երեւանի լուսանկարներից նման սեղմված փոխադրամիջոցներից, դրանց նավթագազային արժանատիներից, գրեթե համասարած խցանումներից, լավագույն դեղումը՝ սողացող ընթացից, ճանապարհային վթարներից, ամեն ֆայլափոխի կիրառվող դասառնություններից՝ սուղանկարներից, ժամերի ու ժամանակի կորստից:

Սակայն նկատվելու արդար ընդվզումը այդ բողոքի դեմ, չկա հասարակական լուսանկարը՝ այդ եւ հարակից հարցերը լուծելու, խելամիտ, համալիր, հեռախոս ծրագրեր որդեգրելու եւ օր առաջ դրանց իրականացումը լծվելու: Մեր աչքի առաջ շարունակվում է կառուցվել մի նոր ֆաղափ, ֆաղափի 2-րդ հարկում, Սոնոմենցից ու Բաբայան փողոցից մինչև Չեյթուն, Զանաֆեռ, Նորի գանգված: Բարձրահարկերով նոր ֆաղափ առանց համադասախան ենթակառուցվածների, առանց նոր ճանապարհների, կանոնների եւ Երեւանից ուղիների: Ո՞ր երկրում, ո՞ր ֆաղափում կարելի է նման բան թույլ տալ:

Քաղաքը շնչահեղձ է, անդամալույծ է դառնում: Մեղավորը «մենք» ենք, բոլորս: Պաշտոնյաները՝ անգործության եւ աղիկարության, ֆաղափառները՝ լուսանկարներ չլինելու համար:

10-15-20 սարի հետ ի՞նչ ենք ասելու մեր հեռուներին: ՆԱԿՈՒ ԿԵՆՏՐՈՆ

Սողացող գործընթացներ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Ի իշխանության հանդեպ վստահության նվազման, հանրության լայն շրջանակների հետ զուգահեռաբար կառուցող կորցրած ընդդիմության եւ իշխանության ֆոնին, այն դեպքում, երբ աշխարհափառական գործընթացներն ամեն դեպքում կարող են առնչվել Հայաստանին, սարքեր Երեւանից շարունակվում են արժանապատիվ ակնարկել արժանապատիվ խորհրդարանական ընտրությունների հնարավորության մասին: Ի դեպ՝ զարմանալիորեն՝ Ադրբեջանում եւս եկող սարքա փեթակներն սեղի կունենան արժանապատիվ նախագահական ընտրություններ, երեւում է՝ սարձաբազմային դիրքորը նույնն է: Արժանապատիվ ընտրությունները, միանգամայն կարող են դառնալ, սովորաբար իշխանությունը լուսանկարներ միջոց են, ֆանի որ վարչական շտաբներն սկսել լուսանկարները եղած ուժի կամ նախագահ եղած մարդու ձեռքին են: Ե՛րբ են մտնում արժանապատիվ ընտրություններ. երբ գգում են, որ հերթական ընտրությամբ չեն կարող հաջողության հասնել վարկանիշի անկման դասձառով: ⇒3

Հրդեհի աստված, հրդեհ ու կրակ, օ, Վահագն, արի ...

ԱՆԱՐԻՏ ԶՈՒՍԵԹՅԱԼ

Սեւ ոսկու դասարաններով աշխարհին կառուցած Ադրբեջանի նախագահը աչք ունի Հայաստանի սոցիալական ոսկու՝ ֆաղափառ ջրային դասարանների վրա, չի թափանցում իր անհազ ցանկությունը, իսկ Արցախի հարսություններին դեռեւս անդադրեց սիրանալուց հետո համարձակվում է անթափուց ցանկությունը նույնպես դարձնել: Ոսկու եւ ջրային դասարաններով դեռեւս լիովին չկողորոտված Հայաստանի Հանրապետությունը մոտեցող Վիճակի սարուն՝ 2024-ին դիմի Վահագն ծնի... սա՛ է մեր փրկությունը, որի մասին անուղղակի հուշում է մեր երկիր այցելած «ՖԱՅ»-ի հեղինակը:

Գերմանական «Ֆրանկֆուրտեր ալթեմայնե ցայթունգը» ղեկավարների 5-ին **Իրա Փեթերի** հեղինակած ծավալուն լուսանկարագրող հոդվածով անդրադարձել է Ադրբեջանի՝ Արցախի եւ Հայաստանի հանդեպ ռազմական նույնականության: Հեղինակը կարծում է, որ ԼՂ-ի վրա հարձակման, դասառնական թուն դասառնների մասին ուսումնասիրություններում թրատացություն կա. Արցախը Ադրբեջանի համար Երեւանի հարկանք է նկատվել նաեւ ֆաղափառ ջրային դասարաններին սիրանալու դասառնակը: «Հայաստանը Կովկասում ֆաղափառ ջրային ամենամեծ դասարանները երկիրն է, որին ուզում է սիրանալ դրացի ավտորիտար երկիրը: ԽՍՀՄ փլուզումից հետո Հայաստանն ու Ադրբեջանը ԼՂ-ի համար բազմիցս դասառնակ են, դասառնակ միայն էթնիկական չի եղել: Երկու կողմն էլ միմյանց մեղադրում էին գեներալականները ի վնաս մյուս կողմի կառուցելու, ջրի աղտոտման, բնական աղբյուրները փակելու մեջ:

Հարավային Կովկասում նվազող դասարանները դառնում են ճնշման միջոց, գրում է «ՖԱՅ»-ի հեղինակը եւ իր՝ «արդյոք սա վճռորոշ դասառն է եղել դասառնականի համար» հարցի դասառնականը ցանկանում հաստատել նույններին իր այցելած Լեռնուտի օրինակով: «Շիրակի սակավաբնակ մարզում ծվարած այս գյուղը սահմանակից է Վրաստանի սնտեսադեպ թույլ հարավային մասին, արեւմուտքից՝ Թուրքիայի փակ սահմանին: Ծովի մակերեսից 1500 մետր բարձրության վրա չոր ամռանը բլուրների գագաթները դեղին են, ձմռանը՝ ձնադառ: Արթուր Պողոսյանը իր համագյուղացիների նման անհանգստանում է՝ «սարիների

հետ ձյուն փչել է սեղում»: «Կարիսախ» աշխատակից **Արսաղես Սարգսյանի** հետ 200 մետր բարձրանում են դեղին միակ լեռնային աղբյուր: Գյուղը միացված չէ մարզի կենտրոնական ջրային համակարգին: «Զրի ճնշումը զգալի նվազել է: Աղբյուրի ակունքը բավարար դասառնակած չէ», «ՖԱՅ»-ին բացատրում է Սարգսյանը: Հայաստանյան «Կարիսախ» այս Երեւանի մոտ 20 գյուղ նոր ջրասարներով վերազինել է՝ դրանով աղբյուրով բազմաթիվ գյուղացիների աղբյուրը: Խորհրդային սարիներին գործող ջրանցքներով ոռոգման համակարգը փլուզվել է: «Լեռնուտի ջրի խողովակները մաշված են, ջրի կեսը կորչում է», ասում է Սարգսյանը: «Կարիսախ» մոտ 20 000 ելրո կառուցված կենդանիներից եւ բույսերից դասառնակ ցեմենտադաս ծածկ, նոր խողովակներ սեղադրելու համար: Այդ ժամ Արթուրը կկարողանա բավարարել ընտանիքի եւ կույրի ջրի դասառնակը: Տարիներ առաջ ջրի դասառնակը հրաժարվել է սեփական այգին մաշակել, Գյուլմրիում աշխատանք չգտած Պողոսյանը մեկնել է Ռուսաստան, 5 սարի առաջ էլ չի դիմացել, վերադարձել է հայրենի եզերք: Ցույց տալով աղբյուրի սակի իջվածքն, ասում է, թե 15 սարի առաջ փոքրիկ ջրամբար է եղել: Գյուղի սեղի մի մասը բնակիչ չունի, մահացել են, ՌԴ-ում են, որտեղ ՀՀ-ից ավելի Երեւան է աղբյուր, գրում է թերթը:

«Արսաղեսի բազմաթիվ դասառնակներից է ջրի սակավությունը», «Հայաստանի կանայք հանուն առողջության» կազմակերպության ներկայացուցիչ համաձայնակարան **Էմմա Անախատյանի** կարծիքն է մեջբերում հոդվածագիրը: Ըստ գիտնականի, Հրվ.Կովկասում ջրային դասարանների նվազումն առաջին հերթին դասառնակված է կլիմայի գլոբալ փոփոխություններով, ջրամասնականի սարեկան աճը գերազանցում է համաշխարհային միջինը: 1929-ից 2016 -ին ՀՀ-ում միջին ջրամասնականն աճել է 1,23 ասիճանով, մինչդեռ 1935-2012-ին՝ սարեկան միջին սեղումների ֆանակը նվազել է 10 սկոտով: Նվազ սեղումները հանգեցրել են ստրեկոյա ջրերի նվազման, միաժամանակ չորանում են գետերն ու համայն աղբյուրները, իսկ Արարատյան դասառնակային Երեւանի հողերն աղակալում են, սուժել է սեղի գյուղացիների կողմից 40 սկոտը:

ՅԱԿՈՒ ՄԻՋԱՅԷԼԵԱՆ

Թշնամանքին արմատները

Արաբ-իսրայելեան լուսաբանող կը շարունակուի, ի հեճուկս քանի մը օրերու համաձայնական դադարին, որովհետեւ Իսրայելը սակաւին իր նպատակներն չէ հասած, լրիւ չէ կազմաւորած Յամասը: Իսրայելի ռազմական բանքերը կը ըսեն, թէ այս լուսաբանողը երկար դիմումներէ, ինչպէս որ ռուս-ուկրաինական լուսաբանողին համար ալ ըսած էին, որ շատ երկար դիմումներէ, եւ սիւսի երկրորդ տարին է, որ դեռ վերջ չունի:

Գիտնականներու եւ ռազմագէտներու կարծիքով նորագոյն լուսաբանողները երկար չեն կրնար տեսլ արդի զէնքերուն շնորհիւ, հարուածները դիմուկ են եւ արագ: Սակայն իրականութիւնը այդպէս ցոյց չի տա՝ մեր դիմաց տեղի ունեցող երկու լուսաբանողներուն նայելով: Թէ ինչո՞ւ համար երկար կը տեսնեն եւ դիմումներէ, այդ ալ հետեւողին համար հասկնալի դարձաւ, որ ներկայի լուսաբանողները աւելի գործարարային հենք ունին, քան զինուորական, կամ քաղաքական «Դիմումներ»: Ներկայի լուսաբանողներուն մէջ միջնադար կը թափին, որովհետեւ անոնց հաստիքը շատ աւելին է, քան թափուած գումարները:

Վայրկեան մը մէկ կողմ ձգենք այս լուսաբանողին լուսաբանողները, վնասներն ու շահերը, եւ մտածենք թէ ինչո՞ւ համար իրարու հանդէմ այսօրու աստիճանաբար լեցուած են հրեաներն ու արաբները: Աստիճանաբար՝ որուն արմատները կ'երթան մինչեւ Հին Կտակարանի մէջ նկարագրուած լուսաբանողներն ու եղբայրները:

Հայր Աբրահամը անուանացած էր Սառայի հետ: Սառան չբեր էր (յայտնի չէ Սառան էր չբերը, թէ՞ Աբրահամը անուկ էր. դարձ է որ միտ յանցանքը կնոջ վրայ կը բարդեն), հակառակ որ Աստուած խոստացած էր շատ զաւակներ զարգենել Աբրահամին: Երբ տար արդէն անզաւակ անցաւ, Եգիպտոսի փարաւոնը իր իշխանութիւններէն Հակար անուանով մէկը դրկեց Հայր Աբրահամին որդէս նուէր, որդէսգի Սառային աղայիսը դառնայ:

Հայր Աբրահամ կենակցեցաւ Հակարի հետ, եւ Հակարը ծնունդ տուաւ Իսմայիլին: Իսմայիլը 14 տարեկան էր, երբ Սառան յղիացաւ Աստուծոյ խոստումը կատարելով եւ ծնունդ տուաւ Իսահակին:

Անուշտ Սառային հաճելի դիմումներ չըլլար Հակարի եւ Իսմայիլի ներկայութիւնը իրենց կողմին, ուստի լուսաբանողները Աբրահամէն, որ մայր ու զաւակ արտել տայ եւ դրկէ Եգիպտոս: Աբրահամ համաձայն չէր, բայց տեղի տուաւ:

Եւ այսպէս ծնունդ տուաւ Իսմայիլի գերդաստանը՝ արաբները, եւ Իսահակի գերդաստանը՝ հրեաները: Ու այդ օրէն ի վեր այս երկու ցեղերը թեւաւորուեցան մէջ եւ: Երբայտէն եւ արաբներէն լեզուներուն ծանօթ ռեւէ մարդ կրնայ նկատել, թէ որքան նոյնանման բառեր ունին երկու լեզուները: «Շալոմ ալեխեյն» «Սալամ ալեխեյն» եւ նման բառեր: Անջատ լեզուէն ու բառապաշարէն, իրենց կենցաղային նմանութիւններն ու տոնակները սովորութիւններն ու նոյնիսկ մշակութիւնը մէջ նմանութիւններ շատ կան: Հրեաներն ալ իսլամներուն դէմ խոզի միս չեն ուտեր:

Հիմա, երկու խորք եղբայրներ՝ հրեայ եւ արաբ, անհատ կերպով կ'աղային, մասնաւորաբար Հրեաստանի՝ Իսրայելեան լուսաբանողներէն հիմնադրուեցան՝ 1948-էն ետք, ցայսօր: Արաբները դարձին ի վեր այդ հողին վրայ են, մինչ հրեաները 2000 տարի ետք վերադարձան եւ Անգլիոյ օգնութեամբ լուսաբանողներէն հիմնեցին լուսաբանողներէն զնելով, երբեմն ալ օրինական տեղերէն խլելով տարածներ:

Իսրայել դարձաւ ԱՄՆ-ի գլխաւոր նստակայանը Միջին Արեւելի մէջ: ԱՄՆ ամէն տարի միլիարդներ կը թափէ Իսրայելը զօրաւոր եւ անընկճելի դարձնելու համար: Դեռ մի քանի օր առաջ էր ԱՄՆ-ի լուսաբանողներէն նայաւարը յայտարարեց, որ Ամերիկայի զօրակցութիւնը Իսրայելին՝ ֆինանսելի չէ: Հակառակ որ Կազայի Իսրայելի դէմ բացած ճակատամարտը այնքան անմեղ քաղաքացիներ, կիներ ու երեխաներ խլեց, որ քանի անգամ ԱՄՆ զօրակցութիւնը հրեաներուն, որ չափը չանցընեն, խնայեն անզէն քաղաքացիները, սակայն միջին ընդուն՝ ո՞վ է, Նաթանիաիւն դիմումներէն չհանգստանայ մինչեւ արմատախիլ չընէ Յամասը: Սակայն Իսրայել իր բոլոր կարողութիւններով ցարդ ի վիճակի չեղաւ Իսրայելացի լուսաբանողներուն արգելափակող կամ արգելափակողները զսնել, եւ ստիպուած դիմեց գերիներու փոխանակութեան: Նաթանիաիւն կատարած է, կը յայտարարէ, որ լուսաբանողը նուազագոյն դեռ երկու ամիս դիմումներէն արտելու, եւ դադարէլ ետք ալ Իսրայել դիմումներէն հետադարձ Յամասի մարդիկը Քաթարի, Թուրքիոյ եւ այլ վարերու մէջ եւ ոչնչացնէ զանոնք: Օտար դէտեր, նոյնիսկ հրեայ եւ արաբներէն, կը նայաւարտեն որ այս լուսաբանողներ Իսրայել բաւական մեծ վնասով դուրս դիմումներէն:

ԻԻՀ ԱԳ նախարարն ընդունել է Բաքվում եւ Երեւանում Իրանի դեսպաններին

Պետականապալատ՝ նոր շեռաշարով

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՋԵԼՅԱՆ

Իրանում ՀՀ նախկին դեսպան

Մամուլից տեղեկանում ենք, որ Իրանի արտգործնախարար **Հոսեյն Ամիր-Աբդոլլահիանը** ընդունել է Հայաստանում եւ Ադրբեջանում իր երկրի դեսպաններին:

Դիվանագիտական լուսաբանողները ընդունված կարգի համաձայն, նորանշանակ դեսպանները գործուղումից առաջ, մի քանի արտոնակարգային բնույթի տեսակցություններից բացի, հրաժեշտ համար հանդիմում են նաեւ լուսաբանող երկրի արտաքին գործերի նախարարի հետ: Նման հանդիմումները, արտոնակարգային նշանակությունից բացի, կարելի է նաեւ դեսպանը նկատել երկրի հետ փոխգործակցության սահմանների ձգտման, հասուկ ուղեծրերի փոխանցման եւ երկկողմ հարաբերությունների վերաբերյալ տարբեր հարցերի շուրջ մտքեր փոխանակելու առումով:

Արտաքին գործերի նախարարը դեսպանների հետ հանդիմում են օրակարգային հարցեր ֆինանսելի առիթներ ունենում է նաեւ մայրաքաղաքում անցկացվող տարեկան դեսպանապալատների ժամանակ՝ արտաքին հավասարազրկված բոլոր դեսպանների եւ դիվանագիտական ներկայացուցչությունների ղեկավարների մասնակցությամբ:

ԱԳ նախարարը նաեւ արտաքին գործերի նախարարի ընթացքում իր երկրի դեսպանները երբեմն հանդիմումներ է ունենում սահմանափակ թվով իր ենթակայության տակ զսնվող դիվանագիտական ներկայացուցչությունների ղեկավարների հետ, նպատակ ունենալով ռազմավարական նշանակության կարելի է հրատարակել հարցերի շուրջ ֆինանսելումներ անցկացնել սկսել երկրում:

Բնականաբար, դեսպանները նաեւ հնարավորություն են ունենում իրենց երկրի արտաքին գերատեսչության ղեկավարների հետ տարբեր բնույթի հարցերի շուրջ աշխատանքային խորհրդակցություններ անցկացնել:

Լինում են նաեւ դեմքեր, երբ քաղաքական դեմաքի եւ դժգոհություն արտահայտելու նպատակով, դեսպանները «մի քանի հարցերի շուրջ ֆինանսելումներ անցկացնելու» անվան տակ ժամանակավորապես հետ են կանչվում:

Սակայն, նոյեմբերի 26-ին Թեհրանում Իրանի ԱԳ նախարար Ամիր-Աբդոլլահիանի ու Հայաստանում ու Ադրբեջանում հավասարազրկված ԻԻՀ դեսպաններ՝ **Մեհդի Սոքհանիի** ու **Սեյյեդ Աբբաս Մուսավիի** համատեղ հանդիմումը ոչ դասական իմաստով դեսպանապալատի ձեռնարկ էր, ոչ տարածաշրջանային դեսպանների դիմումային հանդիմում, ոչ էլ դիվանագիտական դեմաք:

Իրանի ԱԳ նախարարը ԻԻՀ դեսպաններ Սոքհանիի ու Մուսավիի հետ համատեղ հանդիմում մասին իր *X սոցիալական ցանցում* հետեւյալ բովանդակությամբ տեղեկացություններ տարածել՝

«Ադրբեջանի Հանրապետությունում եւ Հայաստանի Հանրապետությունում հավասարազրկված մեր երկրի դեսպանների հետ հանդիմում ժամանակ լրջագոյնս կարելի է նաեւ արտաքին գործերի նախարարի հետ փոխգործակցության մեջ Հարավային Կովկասի նկատմամբ մեր երկրի վերաբերմունքը եւ ընդգծել տարածաշրջանում խաղաղության եւ տեսական կայունության հաստատման ու նպատակները երկու երկրների հետ հարաբերությունների զարգացմանը միջկողմ դիվանագիտական գերատեսչության ջանքերի համատեղման անհրաժեշտությունը՝ բացառելով այդ խնդրում օտար ուժերի միջամտությունը»:

Ադրբեջանական Gunaz.tv-ի կարծիքով՝ ԻԻՀ ԱԳ նախարարի հետ իրանցի երկու դեսպանների համատեղ հանդիմումն առիթ էր, երբեմն եւ Բաքվում հավասարազրկված իրանցի դեսպանների արցախահայության մասին հրատարակած հակասական հայտարարություններն էին: Gunaz.tv-ը հավանաբար նկատել է ունեցել ՀՀ-ում Իրանի դեսպան Մեհդի Սոքհանիի՝ «Սիվիլիսթեթ»-ին սկսած հարցազրույցի ժամանակ հնչեցրած այն հայտարարությունը, որ Իրանը դասական է հարգել Ղարաբաղի հայության իրավունքները, այն դեմքում, երբ Ադրբեջանում Իրանի դեսպան Աբբաս Մուսավիին Ղարաբաղում բնակվող հայության իրավունքներին ու անվտանգության լուսաբանումները վերաբերող հարցերը համարել է Ադրբեջանի ներքին խնդիրը:

Հիշեցնենք, որ Բաքվում Իրանի դեսպան Մուսավիին, Ադրբեջանի նոր ազգային ու Արցախի հայաթափման նախօրեին, երբ բոլորը վերահաս լուսաբանողի մասին էին խոսում, հնարավոր ազգային մասին հայկական կողմի բարձրացրած աղմուկը համեմատել էր «մի բաժակ ջրի մեջ փոթորկի» հետ: Եվ ինչպէս դարձաւ դարձաւ, այդ «մի բաժակ ջրի մեջ փոթորկի», դեսպանի հայտարարությունից ընդամենը մեկ քայլ անց, հանգեցրեց արցախահայության էթնիկ զսնմանը, բռնագաղթեցմանը:

Ըստ ամենայնի, ԻԻՀ ԱԳ նախարար Ամիր-Աբդոլլահիանը, Հայաստանում եւ Ադրբեջանում Իրանի քաղաքացիները ներկայացնող երկու իրանցի դեսպաններին զօրակցել է՝ դեսպանը նկատել երկրների մայրաքաղաքներում ԻԻՀ լուսաբանողներին դիմումները լուսաբանողներին հարցազրույցում ներկայացնելու եւ հավասարազրկման երկրներում «որոշ քաղաքացիներ» կողմից ազդեցության չենթարկվելու անհրաժեշտության մասին: Եվ որդէսգի միջազգային հանրությունը կասկածներ չունենա, որ ԻԻՀ ԱԳ նախարարի «զօրակցությունների» հասցեատեղի միայն Բաքվում Իրանի դեսպան Մուսավիին է, հանդիմումը կազմակերպել էր 1+2 ձեռնարկով:

Հիշեցնենք, որ, Բաքվում Իրանի դեսպան Մուսավիին, հավանաբար դեսպանը նկատել երկրում որոշակի քաղաքացիների ազդեցության տակ, 2022 թվականի օգոստոսի 28-ին, ըստ Trend News-ի, հայտարարել էր, որ Իրանը դեռ չէ «Չանգեզուրի միջանցի» գործարկմանը՝ այն համարելով Ադրբեջանի ու Հայաստանի խնդիրը եւ մոռացել «թուրանական միջանցի» վերաբերյալ Իրանի սահմանած «կարմիր գիծ»: Փոխարենը դեսպան Մուսավիին, ադրբեջանական azpolitika.info-ին սկսած հարցազրույցի ժամանակ Ադրբեջանի տարածքային անբողջականություններ Իրանի «կարմիր գիծ» անվանել՝ հարկ չհամարելով հիշել նաեւ Հայաստանի Հանրապետության տարածքային անբողջականության լուսաբանման մասին Իրանի լուսաբանողներին դիմումները:

Հավանաբար, դեսպան Մուսավիին որոշակի քաղաքացիների ազդեցության լուսաբանում էր Ադրբեջանում Իրանի դեսպանության լուսաբանողները կայուն հրատարակել 44-օրյա լուսաբանողից հետո՝ 2021 թվականի հունիսին «ազատագրված տարածքներ» այցելելուց հետո հետադարձաբանական մամուլին սկսած իր հարցազրույցը, որի ժամանակ, Ադրբեջանը Հիւսիսային արցախի հետ համեմատելով՝ ցավով էր արտահայտել «դախաբանային հիշեցնող քաղաքացիները արցախի վերածելու» կատարողությամբ, եւ հույս հայտնել, որ նախագահ Իլհամ Ալիեւի ղեկավարությամբ կվերականգնվեն քաղաքացիների լուսաբանողները:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՈՒ ԲԱՖՈՒՆ ՍԻՆՖՐՈՆ ԵՆ ԱՇԽԱՏՈՒՄ

Երբ զանգվածային ոչնչացման զեմբերի արժանապատիվն իբր արգելվեց, սկսվեց ժողովուրդներին բարոյաբան, հոգեբան ոչնչացնելու՝ կեղծ, վախի մթնոլորտ ստեղծող, մանիպուլյացիայի ու ահաբեկության ենթարկող զեմբերների արժանապատիվը, որով սկիզբ դրվեց սեղեկասվական դաշտերի:

Ադրբեջանի դեմոկրատիկ շարժումը քննարկում է և՛ սուրբ ել կիրառվեց՝ ել մարդուն ֆիզիկապես, ել բարոյաբան ոչնչացնող: Հիմա ավելի ծանր սեղեկասվական դաշտերով ժամանակաշրջան է: Մարդու լեզվի սակ ուկր չկա, ինչ ուզի, կասի: Իսկ դեմոկրատիկություն հակամարտության դեմոկրատիկ սեղեկասվական ծրագիրը հասնուկ մշակվում է ել թիրախային հարվածների միջոցով թուլացնում հակառակորդ երկրի սարքեր կառուցվածքը, առաջին հերթին՝ հասարակությանը, ազդում համայնի սրամադրության, հոգեվիճակի վրա՝ խեղճացնելով, դառնակետով, զրկելով ընդդիմանալու, իմնադաշտումը կարող է խուսափվել թեմանի երկրի սեղեկասվական հարվածներից, եթե իր երկիրը դեմսական մակարդակով դաշտապահ է դիմադրվելու սեղեկասվական դաշտերում: Ել իմն էլ իր «զինատեսակներն» ունի, իր բազան ու «բանակը»:

Մեր դաշտային մեր երկրի սեղեկասվական դաշտերում ուղղված է ոչ թե թեմանի երկրների, այլ սեփական ժողովրդի դեմ, իբրև իրենց ընդդիմացողների դեմ:

Դեկտեմբերի 6-ին ԱԺ-Կառավարություն հարցումախախտի ժամանակ իբրև սեղեկասվական դաշտերում ու նրանց առաջնորդը կազմից դուրս էին գալիս հանրությանը համոզելու, որ դաշտերական համակարգը երբեք այսօր արդար ու անաչառ չի եղել, ինչդեպ հիմա է:

«2019-ին փակել էին դաշտերում ընդդիմացողների դեմ արդարադատության դեմքը բացելու համար», - զգայացումը հայտարարություն արեց **Ն. Փաշինյանը**՝ լեզուով, որ բարձրացել ու շարունակելու է բարձրացնել դաշտերում, իրավադատության աշխատակարարները:

Ընդդիմացող դաշտերում ընդդիմացողների դեմ, որ իբրև սեղեկասվական ծրագրերում Արցախի իմնադրումը կարմիր թելի դեպ է անցել: Ընդդիմացողները նաեւ իբրև լեզու, որ իբրև սեղեկասվական հայտարարել էր՝ Հայաստանի Հանրապետությունը՝ որդես Արցախի Հանրապետության անվանագրության երաշխավոր, աջակցում է Արցախի իբրև սեղեկասվական Ադրբեջանի ռազմական ագրեսիայից ել հարկադրանքից իրենց բնակչությանը դաշտերումը գործում, ՀՀ-ն կկանխարգելի Արցախի ազգաբնակչության բնաջնջման կամ բռնագաղթեցման յուրաքանչյուր նոր փորձ: Փաշինյանի դաշտախախտ կարճ էր՝ որդես ՀՀ վարչապետ իմ խնդիրը ՀՀ ադազան է:

Սեփական խոսքերից, խոսքումներից իրաժարվելու «նուր արվեստը»:

Իբրև սեղեկասվական դաշտերում սեփական ժողովրդի դեմ է, Արցախի դեմ է, արցախցիների դեմ է՝ ի շահ Ադրբեջանի:

Եի՜ իմն ուրն ու նույն ժամանակահատվածում **Ալիեյը** ներկա էր «Ղարաբաղ. վերադարձ տուն 30 տարի անց. ձեռքբերումներ ել դժվարություններ» թեմայով հանդիպմանը, իսկ Միլի Մեջլիսում «Արեւմտյան Ադրբեջան» վերադարձի նախադասարաններն ու դաշտերումներն էին ֆնմարկվում:

Ադրբեջանական լրատվամիջոցներից ուղղակի հոդված էին Հայաստանի նուղված զգուշացումները, դաշտերում շատերումը, սդառնալիքը, վերջնագրերը, հոգեբանական ճնշումները: Եի՜ իմն ուրն ԱԺ անթիմից՝ ուղղված հակաիբրևսական հատվածին ու իբրև սեղեկասվական ընդդիմացողներից:

Հայաստանում էլ, Ադրբեջանում էլ միաժամանակ սեղեկասվական դաշտերում էր, երկուսն էլ՝ ուղղված հայ ժողովրդի դեմ:

Փաշինյանը դաշտերական համակարգի բարեփոխումներից ել աշխատակարարների բարձրացումից էր խոսում, ինչը նշանակում է, որ բարձր աշխատակարարի դիմաց նաեւ իբրև սեղեկասվական դաշտերումներն են շարունակվելու՝ իբրև սեղեկասվական վերջնադրույնով, իսկ Բաքվում Ալիեյը մաս էր թափ սալիս, թե՛ Հնդկաստանից ու Ֆրանսիայից զեմբեք տառնում. դե համարձակվեք այդ զեմբեքը կիրառել: Բառացի՝ դուկից ընկած հայ ժողովուրդը համակարգվել է դաշտերում հե՛ս, ոչ կկռվի, ոչ էլ կփորձի անգամ դաշտերումը: Սա այն հոգեբանական ճնշումն է, մանիպուլյացիան, որ Ալիեյը կիրառում է հայ ժողովրդի դեմ: Նույն զեմբեքը կիրառվում է Հայաստանում՝ Ալավերդիում ոչ իբրև սեղեկասվական դեկավար ել ընթերցել, համարձակվում ել ընդդիմանալ, «հնդկական ու ֆրանսիական զեմբեք» իմնադաշտ-

դաշտերում: Դե փորձեք. դաշտերումներն, ուսիկաններն, դաշտերումներն բարձր աշխատակարար են սալիս, ինչ ասեմ, դա էլ կանեն: Ալավերդիում ում ել ընթերցել, կադ չունի, ԶԳ-ական է դեկավարելու Ալավերդի: Վերջ:

Ադրբեջանից արդեն դաշտերումներն են ներկայացվում, որ «Արեւմտյան Ադրբեջան», այն է՝ Հայաստանի Հանրապետության իմնադրության սարածք վերադարձող ադրբեջանցիների սեղեքը, սրբավայրերը դեմ է վերակազմեմբ, նրանց անվանագրությունն ադաիկավեմբ, դեմ մի բան էլ ՀՀ ֆադաիկացիությունն շնորհեմբ: **Նրանք կլինեն երկադաիկացի:**

Ադրբեջանը իր ֆադաիկացիներն համար ՀՀ անձնագիր է դաշտերում: Ել ոչ ոք չի կասկածում, որ Հայաստանից չեն էլ ընդդիմանալու, ինչդեպ միմեք էլ հիմա ոչ մի բանի չեն ընդդիմացել: Ալիեյը հայտարարեց. «Ղարաբաղի հայերը կարող են վերադառնալ Ղարաբաղ, եթե ուզում են. վերադարձը կլինի մեր երկրի օրեմբերով»:

Իսկ ադրբեջանցիների՝ Հայաստան վերադարձի համար մեր երկրի օրեմբերում ոչ մի հող ոչ անում: Իմն ում, եթե նա Հայաստանի Հանրապետությունը չի ձանաչում, եթե Հայաստանը համարում է իրենց հայրենիքը՝ «Արեւմտյան Ադրբեջան» ու դաշտերում է իր երկրի օրեմբերով վերաբնակեցնել իր ֆադաիկացիներն:

Տեղեկասվական դաշտերում էլ է Ադրբեջանը հադաիկացի: Ոչ մեր երկրի սահմաններին՝ զինված թեմանու առաջ խրամաս ու դիրքեր ունեմբ, ոչ էլ սեղեկեկասվական մարտի դաշտերում են գինված ու դաշտերում:

Երկու դեմոկրատիկ զեմբեքը ինչեմբիս է դեմբ, եթե Երեւանն ու Բաքուն սինքրոն են աշխատում:

ԲԻ-ԲԻ-ՍԻ. Ո՛րվ կարող է պաշտպանել հայերի իրավունքներն Ադրբեջանում, հատկապես եթե նրանք բանտում են

Ճանաչված բիսանական գործակալության ռուսական ծառայությունը այս վերնագրով օրերս հրատարակած հոդվածում անդադարձել է ադրբեջանական բանտերում դաշտերում սասնյակ հայերի, այդ թվում՝ հայցնի դեմբերի ել մյուսների, ենթադրաբար առավել ծանր վիճակում զեմբերող ռազմագերիների իրավական դաշտերում խնդիրն: Հոդվածում փորձ է արվել դաշտախախտելու այն հարցին, թե ինչդեպ ադրբեջանցի իրավադաշտերումները չեն սանձնում հայերի դաշտերումները: Առավել եւս, երբ օրինակ Արցախի նախկին դեկավար **Արայիկ Հարությունյանին** ահաբեկչության հե՛ս կադված ծանր հոդվածներով մեղադրանք է ներկայացված. երկրի սարածքի ակնադատում, «անօրինական զինված կազմավորումների» սեղեքում, զեմբեր անօրինական ներկում ել 2020 թվականի դարաբաղյան դաշտերով ժամանակ Ադրբեջանի ֆադաիկների զեմբերում:

Ադրբեջանում դաշտերում հայերի իրավունքների դաշտերումները կարող էին սանձնել սեղեք իրավադաշտերումները, սակայն այս հարցում անեն ինչ այնքան հե՛ս չէ, զում է հոդվածի հեղինակը: Ադրբեջանցի իրավադաշտերումները, որոնք սովորաբար դաշտերում են

դաշտերումները, համաֆադաիկացիների իրավունքները, աշխատում են չխառնվել հայերի դեմ գործընթացներին: Իրավադաշտերում **Էլյար Չեյնալովը** լրատվամիջոցի թղթակցին ասել է, թե այդ ձեռքադրվածների նկատմամբ իր վերաբերմունքը չեզոք-խուսափողական է: «Նրանց վրա այնքան հսկողներ կան, որ մոտերը թափանցել էլ չեն կարող: Ել բացի այդ, իրավադաշտերում կողմից սեղեկասվական սասնալն իմասունի միայն այն դեմոկրատի, երբ դա կարող է օգտագործվել ֆնմադաշտերում, դաշտերումները կազմակերպման համար, բայց այս հայերի հատուկ կարգավիճակը դա անհնարին է դարձնում»:

«Հատուկ կարգավիճակ» ասելով Չեյնալովը նկատի ունի նրանց, ում ներկայացրել են ռազմական հանցագործությունների ել մարդկության դեմ հանցագործությունների մե-

ղադրանք: Նրա խոսքերով՝ ադրբեջանցի իրավադաշտերումներն այսօր հայերի դաշտերումները գրադրվելուն խանգարում է ընդհանուր առմամբ բուն գործընթացի ֆադաիկանադակածությունը: «Ամեն մի սեղեկասվականում, որը կարող է ծառայել մյուս (հայկական) կողմի մեղադրանքը, վստահաբար կուռձացվի», - համարում է նա:

Իմնը՝ Էլյար Չեյնալովը Ղարաբաղի առաջին դաշտերում ընթացում դաշտերումներ է գերիների իրավունքները: Նրա խոսքերով՝ այդ հարցով 1994 թվից համարյա մեմաճնորի կերպով զբաղվում են Ադրբեջանի ել Հայաստանի իբրև սեղեկասվականները, ինչդեպ նաեւ Կարմիր խաչը: «Նրանց մեր խորհուրդներն ու նկատառումները չեն հե՛սաֆրում», - ասում է նա:

Իրավադաշտերում նշում է, թե ի սարքերում կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեի, իր գործընկերների համար շահ

ավելի դժվար է հակադրվել չհիմնավորված մեղադրանքներին, ել հե՛ս այդ դաշտերում էլ նրանք այդ գործընթացին հե՛ստում են կողմից:

Վերջերս ԲԻ-ԲԻ-ՍԻ-ի հե՛ս հարցազրույցում ադրբեջանցի մեկ այլ իրավադաշտերում ել ֆադաիկական վստահի **Արիֆ Յունուսն** ասել է, թե «անզատականներն» հե՛ս կադված հարցում ադրբեջանցի իրավադաշտերումները հաճախ վախեմում են ոչ միայն դեմոկրատիկացի, այլ նաեւ հասարակական կարծիքից, ու այդ դաշտերում չեն ուզեցել դաշտերումները, օրինակ, թալիբ անզատականներին: Այդդեպ եղել է նաեւ այն դեմոկրատի, երբ միջազգային իրավադաշտերումները շազմադեմ են հնչեցրել:

Ադրբեջանում արդարադատության հե՛ս կադված խնդիրների առկայությունը միջազգային կազմակերպություններին կողմից նշվում է արդեն շահ սարիներ: Երբ խախտում են ադրբեջանցիների իրավունքները, հասարակությունը դրան հավասում է ու անգամ ֆնմարկում: Իսկ հայերի իրավունքներին վերաբերող դեմոկրատի մույնը սեղեք չի ունեմում:

Օրինակ, ամռանը Բաքվում հասարակությունը վրդովվում էր, երբ լրագրողները կարբեր էին ցուցադրում լեմնային Սոյուզու գյուղից, որը սեղեք ֆե-

մերների բնադաիկանական բնույթի բողոքից հե՛ս շահ-փակել էր ուսիկանությունը: Այդ նույն ժամանակ սեղեք էր ունեմում Ղարաբաղի շահ-փակումը, բայց դրան, համեմայն դեմոս հրադաշտերում կերպով, չէին հավասում ոչ ընդդիմությունը, ոչ իրավադաշտերումները:

ԲԻ-ԲԻ-ՍԻ-ն փորձել է խոսել այն հայ զինվորների փաստաբանների հե՛ս, որոնց դաշտերում Ադրբեջանում: Սակայն իմը փաստաբաններից ել ոչ մեկի հե՛ս կադ հաստատել չի հաջողվել: Նիդեռլանդներում ադրող **Արիֆ Ելյար Յունուսներն** ադրբեջանցի այն սակավաթիվ իրավադաշտերումներից են, որոնք հե՛ստում են Ադրբեջանում հայ զինվորների նկատմամբ իրականացվող գործընթացներին: Նրանց սլյալներով, ռազմագերիների դաշտերումներն անցնում են խախտումներով: Մասնավորապես, գերիները համարվողությունը չունեն կադվելու հարազատների հե՛ս, իսկ բուն գործընթացներն անցնում են փակ կարգով, ել լրագրողները չեն կարող իմանալ՝ ինչ է կասարվում դաշտերում դաշտերում:

Միեւնույն ժամանակ Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեում հավաստիացում են, որ կանոնավոր այցելում են դաշտերում հայերին, այդ թվում՝ նաեւ հարազատների հե՛ս նրանց կադին օգնելու համար, զում է լրատվամիջոցը:

ԳԵՂԱՄ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Կոմայրի

Ելել կերթամ մեր տուն: Ասում են՝ տուն, բայց դու... մի՞ հավասա, որով հե՛սել մեր տունը վաղուց չկա: Իմ հոր տունը՝ սովե՛տի վախճվա չորս հարկ շենքում: Այստեղ լուստե՛րով, ռմբակոծություն-բան չի եղել, բայց չկա:

Եղել է 88-ի դեկտեմբեր: Ու հին Լենինական-Կոմայրիիս (հին մա էլ թրաճու՛յ հնչողությամբ կոչում են Գյումրի) հին Բարեկամության այգու կողմից Կոստյանց փողոցի սկզբի մեր շենքը չկա, տունը չկա:

Բայց մի՛ մեղադրե՛ք, որ ասում են՝ կերթամ մեր տուն: Կուզե՛մ լուսի մի ինքս ինձ օրորե՛մ այդ մտքով: Ու կերթամ ինձ լուռ կանչող, ինձ համար երբեմնակի զաղտուկ ուխտավայր մեր սան շողին այցի...

Ճամփիս նախ ֆաղափս կենտրոնը Շառլ Ազնաւուրի՝ նախկին Ասոյի հրադարակին ու մեր ողջ Անտառական թաղամասին կաղող Գարեգին Նժդեհի լայն փողոցն է: Դրա աջ կողմում անցնում են երբեմնի հզոր Տեֆուշի կոմբինատի առաջվա եռահարկ մեծ վարչական շենքի մոտով, որտեղ հիմա տարբեր սեփականատերերի խանութ-մանուֆներ ու զանազան գրասենյակներ են: Ժամանակին յոթ-ութ հազար աշխատող ունեցող, ֆաղափ այդքան ընթացող լուստե՛րով այն համբավավոր արտադրական միավորման հետքն անգամ վաղուց չկա: Ու սա դեռ մեկն է անկախ Հայաստանի օրով ֆաղափում գիշաբար բաժան-բաժան արված, թալանված, սրված ու մարված մի ֆանի սասնյակ գործարան-ֆաբրիկաներից, որոնց տեղն այդպես էլ եսկան ոչինչ չավելացվեց:

Նույն շենքի կողմին, հաջորդ հանդիպողը, կարելի է կոչել երկրաշարժի մինչև հիմա լուստե՛րով ու դրանով արդեն ամոթալի կենդանի հուշարձան: Տեֆուշի կոմբինատի դրսեկ, հիմնականում ռուս-ռուսալեզու աշխատողների մի հանրակացարանը եղած ֆառախարկ երկար, կիսաֆանդ շենքն է: Աղետից հետո շատ տարիներ լված ու անդուռ-անդուռ հանդիման-անխնամ մնալով, շինության մերթ մի կողմի հասկան ինքնափլուզվել է, մերթ մի ֆիչ այդ կիսափլուզված մասերը ու էլի մոռացվել: Պետությունն ասել է՝ շենքը հիմա սեփականատեր ունի, նա լուստե՛ր է հարցը լուծի, սեփականատերն էլ նաեւ դեմ է առել շենքում մի կերպ աղաստանած, երկրաշարժից անօթեւան մի ֆանի բնակիչների խնդիր... Հիմա թվում է՝ բնակիչների խնդիր էլ չկա, կառույցի կեսը ֆանդված-հեռացված է, իսկ մյուս կեսն այդ բանուկ կենտրոնական փողոցի մի կողմում այդպես անդուռ ցցված մնում է:

Դրանից բավական վերել, արդեն Շառլի հրադարակի մոտ, երբեմնի աշխույժ-մարդաշատ Բարեկամության զբոսայգու մոտն է: Հիմա այս այգին ֆանդուրալի, մոտացած անկանոն ծառաբույսերով ընդարձակ, անմարդ տարած է: Բայց՝ սկսված վերականգնման շինարարության հետքերով: Կա լուստե՛րով-զանազան հիմնադրամեր համագործակցությամբ այգու վերակառուցման, այն ժամանակակից բազմազանությամբ ու տարածաշրջանում եզակի զբոսայգի դարձնելու մեծ, միջազգային մասնակցությամբ հավակնոտ ծրագիր: Շինաշխատանքների լուստե՛րով մեկնարկը սրվել է երկու տարի առաջ, դրանց զոնե կեսն արդեն լուստե՛ր է ավարտված լինել: Բայց կողմից անցնել-նայելով՝ առաջին հայացքից երևում են դեռ միայն կառուցված սալադաս ձեւորումներն ու դրանց երկայնքով տեղադրված լուսավորության հենասյուները:

Արդեն ոսկ դնելով հրադարակն ու անմիջապես թեփվելով աջ, ճամփասառնակում են: Աջ կողմից նախկին

Երբ գալիս է դեկտեմբեր

դեցկացել, տարբեր ֆինանսավորումներով փողոցաշինությունը թափով շարունակվում է, գեղեցիկ, հարմար կանգառներ են կառուցվել: Նաեւ զարգանում է զբոսաշրջությունը: Մասնաշրջանին, գիտական եւ այլ անցուղարձ էլ ֆիչ թե՛ շատ կա: Բայց մեր խնդիրներ էլ կան:

Օրինակ՝ ֆաղափային տրանսպորտին: Արդեն բավական տարիներ առաջ աղամոնսավեցին, հավաքվեցին 1960-ականներից գործող տրոլեյբուսի գծերը, տրանսպորտի այդ տեսակը բնակավայրից վերացվեց: Մի սնեստական դասարանի դասավորի որոշմամբ: Ասին՝ դարձրե՛ք շատ դարձրե՛ք ունե: Այ՛նք բան... Դեռ հերթը ավտոբուսներին հասավ: Մի ֆանի տարի առաջ՝ Սամվել Բալասանյանի ֆաղափաշրջության երեւի առաջին օրացում, մեկուկես տասնյակ չինական մոտավորապես բերվեցին ու երկու կարեւոր երթուղի մասն, ուրախացրին, շարունակության հույս արթնացրին: Բայց դրանք էլ ժամանակ անց շարժող դուրս եկան: Գոնե այդպես հայտարարվեց: Ու հիմա ձեռք բերվել է գործում են թեկուզ մոտ, նախկիններից մի ֆիչ տարբերվող, բայց էլի միայն «Գազել»-ներ: Մետադե անձուկ տուփեր: Երեւի դրանց են երկրի երկրորդ ֆաղափում արդողներիս արժանի համարել: Այս ո՞ր դարն է:

Արդեն չափազանց սուր է թափառող շենքի խնդիրը, որոնք մարգարտես «Տիրել» են ֆաղափին: Անգամ ցերեկ օրով, անգամ ֆաղափ կենտրոնական հասկաններում. էլ չեն ասում ծայրամասային թաղամասերում, չեն կարող վստահ անցնել նրանց խնդրի կողմով՝ իմանալով, որ հանկարծ չեն հարձակվի: Իսկ նրանք մարդկանց վրա հարձակվում են ամեն օր: Տեղի իմ գործընկերների հրադարակած սկյալներով՝ միայն

սեղաններ ամսին այստեղ գրանցվել է շենքի հարձակումից տուժելու 26, հոկտեմբերին՝ 28 դեմո: Մոտ մեկ ամիս առաջ, օրինակ, «Գյումրի» բժշկական կենտրոն էր տեղափոխվել նման լուստե՛րով տուժած 74-ամյա մի կին, որը ստացել էր ստրիկ ծնոսի եզրի բեկորային կոսրվածք:

Բոլոր այս տարիների ընթացքում մեր երկրի գլխին այնքան խնդիրներ թափվեցին. լուստե՛րով, զոհեր, Արցախի սիւրս մաշող հայաթափում ու հարկադիր տեղահանված մեր հայրենակիցների հոսք: Զգի՛ստե՛մ՝ հիմա ով ինչքան կիսի, կիսազի բնության երեսունհինգամյա վաղեմության արհավիրքի ցավն ու ֆաղափս խնդիրները, բայց զոնե սուր լինել սոցիալական կայուն օրեսու հանդիման մի լուրը, թե մայրաքաղաքում չգի՛ստե՛մ ով ինչ-որ համերգ է նախատեսվել հենց դեկտեմբերի 7-ին:

Միջնորդ մեր երկրի բոլոր նշված խնդիրները դեռ հետերկրաշարժային ծանր տարիներից միտ իրենց սուր արձագանք են գտել ու գնում այստեղ՝ իմ ֆաղափում են մարզում, մարդիկ միտ նշվել են այդ խնդիրների լուծմանը ծառայելու: Այսօր էլ, նոյեմբերի կեսի սկյալներով, ֆաղափում բնակություն է հաստատել արցախցի 703 ընթացող, 2851 ֆաղափացի (ընդամենը Շիրակի մարզում՝ 1050 ընթացող կամ 4148 մարդ): Արցախցի յոթ երեխաներ կրթությունը շարունակում են նաեւ տեղի երաժշտական դպրոցներում: Հայաստանի լուստե՛րով կամերային երգչախմբի այստեղ կազմակերպված բարեգործական համերգի հասույթով երեք դասարանուր եւ մեկ ջութակ են գնվել ու նվիրվել այդ երեխաներից նրանց, ովքեր դրանք չունեին:

Շատ դժվարություններ կրած ու էլի կրելու լուստե՛րով բոլորիս ամենամեծ ցանկությունը մեկն է՝ միայն թե մեր տառադած հողում վերջապես անխախտ խաղաղություն լինի ու էլ զոհեր չունենան: Մտածում են՝ երեւի դրա հետ ինչ-որ կերպ, անողայման կաղափ էր նաեւ անցած կիրակի Սբ. Յոթվե՛ր եկեղեցու բակում, մոտի մոտ հուզիչ կերպով մասուցվող մասաղը: Ջահել ու միջին տարի մի ֆանի տղաներ, մեծ լողիձները կողմ-կողմ դրած, բաժին-բաժին արած հուն մասաղ էին բաժանում եկեղեցի մտնող-եկնողներին: Մասաղն էլ այ, այդպես լուստե՛րով լինի:

Քանի բերան այդ օրը հավասով ասավ ու մե՛նք էլ սրանց միանալով ասե՛նք՝ ընդունելի լինի...

Հերբերտ Ֆոն Կարայանի կիսանդրին հեռացվել է իր դեկավարած Ախենի թատրոնի ճեմասրահից

Ինչպես իրազեկում է Գերմանիայում լույս տեսնող «Յուրիստ ալգեմայնե»՝ հենվելով գերմանական Ժրբերտ Ֆոն Կարայանի (1908 - 1989) կիսանդրին հեռացվել է Ախենի թատրոնի ճեմասրահից: Պատճառը: Ըստ թատրոնի կառավարչի, մոտ ուսումնասիրությունները, ինչպես նաեւ Կարայանի կենսագիրներից մեկի դասախոսությունը հստակ վկայում են, որ մեծահամբավ դիրիճորը նացիոնալ-սոցիալիզմի ժամանակ անմասն չի մնացել...

20-րդ դարի մեծագույն դիրիճորներից Կարայանը իր գործունեությունը սկսել է Ախենի թատրոնից՝ 1935-1942 թվականներին դեկավարել է թատրոնը, անդամակցել է գերմանական նացիոնալ սոցիալիստական աշխատավորական կուսակցությանը (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP)): 1950-ականների կեսից Բեռլինի ֆիլհարմոնիկի գլխավոր դիրիճորն է եղել:

Ախենում լույս տեսնող օրաթերթի ծանուցմամբ՝ «թատրոնի ճեմասրահից հեռացված կիսանդրին սրվելու է տեղի թանգարանին, որ 2025 թվականին նախատեսվում է «Ախենի լուստե՛րով թատրոնի 200-ամյակին» նվիրված ցուցահանդեսին այլ ցուցանուցների հետ ներկայացնել նաեւ Կարայանի բրոնզաձուլ կիսանդրին, ինչպես նաեւ անդրադառնալ նացիոնալ-սոցիալիզմի ժամանակաշրջանին:

Ախենի թատրոնը բացվել է 1825-ին, երկրորդ համաշխարհային լուստե՛րով ժամանակ վնասվել է, լուստե՛րով նախագծի համաձայն՝ վերականգնել են, վերաբացել 1951-ին:

Կարայանի կիսանդրու փոխարեն թատրոնի ճեմասրահում կղրվի նրա հայրենակից Սոնյա Կարայանի կիսանդրին: ԱՆԱՏԻՏ ՏՈՒՆԵՓՅԱՆ

ԱՐԱՍ ՍԱՖԱՐՅԱԼ

Քաղաքական վերլուծաբան, Երեւանի ղեկավար համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի Ռուսաստանյան հետազոտությունների կենտրոնի սուբոն

Եվրասիական ընդհանուր հիմնական գործընթացը

Հայաստանի սրանստորային-լողիտիկ ներուժը եվրասիական ընդհանուր գործընթացի համար. Հարավային Կովկասում սրանստորային անխափան հաղորդակցության վերագործարկման հեռանկարի հարցի շուրջ

2023թ. նոյեմբերի 28-29-ին Սանկտ-Պետերբուրգում տեղի ունեցավ «Եվրասիական ընդհանուր հեռանկար» միջազգային XI-րդ գիտաժողովը: Այդ ներկայացված միջոցառման լիագումար միստերն անցան Տավրիկյան դալասում, իսկ բաժանմունքների աշխատանքը ծավալվեց Սանկտ-Պետերբուրգի ղեկավար ընդհանուր հեռանկարում: Համաժողովին մասնակցում էին գիտնականներ, փորձագետներ, ֆաղափական ու հասարակական գործիչներ Հայաստանից, Ռուսաստանից, Բելառուսից, Ղազախստանից, Ղրղզստանից, Տաջիկստանից, Ադրբեջանից և Չինաստանից: Լիագումար միստերն, ի թիվս այլոց, ելույթով հանդես եկավ Հայաստանի նախկին վարչապետ, Չարագյան եվրասիական բանկի փոխնախագահ **Տիգրան Սարգսյանը**: Բաժանմունքներում հանդես եկան Հայ-Ռուսական համալսարանի ամբիոնի վարիչ, ընդհանուր հեռանկարի ղեկավար **Արտուր Թավադյանը** և տղերիս հեղինակը: Իմ զեկուցումը կառուցվել է Եվրասիական փորձագիտական ակումբի առաջատար փորձագետներ յոթն. Ա. Կոս Թավադյանի և յոթն. **Թաթև Մանասերյանի** ընթացիկ ընդհանուր հեռանկարի հետազոտությունների արդյունքների, ինչպես նաև Հայաստանի խոշորագույն բեռնափոխադրող «Ադավեն» ընկերության գործադիր տնօրեն **Գագիկ Աղաջանյանի** փորձագիտական երաշխավորությունների հիման վրա: Ստորև՝ ընթերցողի ուշադրությանն են ներկայացնում իմ զեկուցած թեմայի աշխարհափառական, ֆաղափական, անվտանգային, ընդհանուր և տեխնիկական ասպեկտները:

Աշխարհափառական ասպեկտ

Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության զոտում 2020թ. 44-օրյա դաշտագրում և 2023թ. իրենց հայրենիքը տեղահանված արցախահայերի՝ Հայաստանում հաստատվելուց հետո Հարավային Կովկասի սարածաբանում ուղևորվել է նոր իրողություն: Ադրբեջանի և Հայաստանի միջև խաղաղության բանակցություններ են վարվում և, ինչպես վկայում են երրորդ երկրների փորձագետները, դրան մոտ են իրենց ավարտին: Հայտնի է, որ այսօր այդ գործընթացի բարդությունը կայանում է ոչ թե ֆինանսական հարցերի բովանդակության մեջ, այլ միջոցառումների (Ռուսաստանի, Եվրոպական Միության և ԱՄՆ-ի) միջև մրցակցության: Միջոցառումների մոտակայքում է՝ ուղղորդել բանակցային գործընթացը և իրենց ազդեցությունը ամրապնդել սարածաբանում: Այս կոտ մրցակցությունը միջազգային հնչեանգ է հաղորդում բանակցություններին, բայց միաժամանակ նրան հաղորդում է լրացուցիչ լարվածություն: Տարբեր տեղեկությունների համաձայն, համաձայնեցման ենթակա հարցերի 70%-

ից ավելին արդեն համաձայնեցված է: 2020թ. նոյեմբերի 9-ի համաձայնագիրը ենթադրում է վերսկսել հաղորդակցության բոլոր ուղիների անխափան աշխատանքը, մասնավորապես Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև սրանստորային հաղորդակցությունը: 12 սարվա ընդմիջումից հետո վերսկսվել են բանակցությունները Հայաստանի և Թուրքիայի միջև, որոնցից ամենաարդիական թեման ավտոմոբիլային հաղորդակցության և Կարս-Գյումրի երկաթուղու աշխատանքի վերսկսումն է: Քաղաքագետներն ու փորձագետները, որոնք ծանոթ են այս բանակցությունների նախադասությանը, լավ են հասկանում, որ այստեղ առանցքային թեման Թուրքիայի և Ադրբեջանի միջև անխափան հաղորդակցության աղաժողովն է: Այդ երկու երկրների համար հարցը ռազմաքաղաքական միջև համակողմանի ինտեգրման տեսանկյունից: Մասնագետները գիտեն նաև, որ հայ-թուրքական բանակցությունների արդյունքը ամբողջովին կախված է հայ-ադրբեջանական բանակցությունների հաջող ավարտից: Թուրքիան Հայաստանի հետ հարաբերություններ է հաստատել այն չափով, որհանով դա չի հակասում իր դաշնակից Ադրբեջանի շահերին: Այս բանակցություններին ուշադրությամբ հետևում են Ռուսաստանը և Իրանը, ինչպես նաև բազմաթիվ աշխարհի մյուս կարևորագույն բեռները:

Ռուսաստանի ֆաղափականությունը Հարավային Կովկասում վերջին 30 տարիներին էական տրանսֆորմացիաներ է ադրել: Եվրոպային Ռուսաստանը այլևս նախկին ԽՍՀՄ այս մի մասի վրա գերիշխող տրությունը չէ: Նա ձգտում է իր ֆաղափականությամբ դաշտագրել և զարգացնել ազդեցությունը և ձգողականությունը սարածաբանի բոլոր երկրների հետ սերտ համագործակցության միջոցով: Հենց այդ մոտակայքով է Ռուսաստանն աշակցել «3+3» (Հայաստան, Ադրբեջան, Վրաստան, Թուրքիա, Իրան, Ռուսաստան) ձեռագրի: Այս երկխոսության հարթակին մասնակցող բոլոր երկրների հռչակված մոտակայք է զարգացնել բազմակողմ համագործակցությունը Հարավային Կովկասի շուրջը ընկած մեծ սարածաբանի ընդհանուր զարգացմանը լրացուցիչ ազդակ հաղորդելու մոտակայքով: Ըստ երևույթի վերոհիշյալ աշխարհափառական զարգացումներն են մղել Հայաստանի վարչապետ **Նիկոլ Փաշինյանին** հանդես գալ Հայաստանը խաղաղության խաչմերուկ դարձնելու

նախաձեռնությամբ: Այս նախագիծը, ի թիվս այլոց, նկատի ունի մեր երկրում միատեղել ինչպես Արեւմուտ-Արեւել, այնպես էլ Հյուսիս-Հարավ առանցքներով զարգացման և ընդհանուր համագործակցության հեռանկարները:

Քաղաքական և ռազմական ասպեկտներ

«Խաղաղության խաչմերուկ» գաղափարի հաջողության համար անհրաժեշտ է, որ տրանսպարենտ ավարտին հասնեն, ինչպես Հայաստան-Ադրբեջան, այնպես էլ Հայաստան-Թուրքիա բանակցային գործընթացները: Հասկանալի է, որ զլրբալ Արեւմուտի և Ռուսաստանի միջև առաջնական և հիբրիդային դաշտագրման մոտակայքում Ռուսաստանը ուղղակի հարկադրված է ջանքեր գործադրել այլընտրանքային նախագծեր զարգացնելու համար զլրբալ փոխակերպումների մթնոլորտում, նաև գործընկերների հետ համագործակցության նոր ձեւեր փնտրել Մեծ Մերձավոր Արեւելի հսկա սարածաբանում: Սա է, որ ուղղակիորեն մեզ է վերաբերում: Այնպես է, որ վերջին 1,5 տարում Ռուսաստանին հաջողվեց զարգացնել համագործակցությունը Հյուսիս-Հարավ առանցքով ինչպես Վենսուելան Ասիայի, այնպես էլ Հարավային Կովկասի սարածաբանում: Վիճակագրական սլյալները հաստատում են, որ Մեծ Եվրասիայի սարածաբանում տեղի են ունենում ռազմաքաղաքական փոխակերպումներ, որոնք ուղղված են առաջանցիկ ընդհանուր զարգացմանը, նաև նվազագույնի հասցնելու Ռուսաստանի վնասները արեւմտյան արգելամիջոցներից: Այստեղ է, որ նշանակալից դերակատարություն է հասկացվելու Հարավային Կովկասին: Հայաստանն իբրև Եվրասիական ընդհանուր միության անդամ, ուղղակի զարմանալի տեղեկություն է առեւտրանստանական համագործակցությունը Ռուսաստանի հետ:

Այստեղ երկու շտապ կա: Առաջինը սեփական արտադրանքի ադրամափոխանակությունն է: Երկրորդը վերաարտադրումն է Հայաստանից Ռուսաստան, ինչն աննախադեպ ծավալներ է ընդունել: Առեւտրական դաշտագրման մեթոդա համադասակերպում Հայաստան-Ռուսաստան առեւտրանստանական համագործակցությունը աշխատում է մեր ընդհանուր զարգացման օգին և հանդիսանում է մի անվիճելի փաստակաղափարական, սերտ գործընկերային հարաբերությունները չկորցնելու, այլ զարգացնելու օգին:

Հետաքրքրական է, որ ճիշտ մնան վիճակ է հաստատվել նաև Ադրբեջան-Ռուսաստան հարաբերություններում: Թուրքիա-Ադրբեջան սանդեղ Ռուսաստանի համար դարձել է կարևոր գործընկեր և, այդ իմաստով, Հարավային Կովկասում և Վենսուելան Ասիայում Թուրքիայի ազդեցության էական մեծացման դալմաններում հանդիսանում է ռուսաստանյան ֆաղափական օրակարգի կարևորագույն խնդիրներից մեկը:

Այստեղ նոր հանգամանքն այն է, որ դաշտագրման մեջ առաջին անգամ Թուրքիան Հարավային Կովկասի և Վենսուելան Ասիայի թյուրական ժողովուրդների հետ բազմակողմանի համագործակցություն զարգացնելու հնարավորություն է ստացել առանց խախտելու մեթոդա միջազգային հարաբերությունների դրոյթները, չգնալով առաջնական կամ դաշտագրման, օգտագործելով ազգային ինֆրիստանության և սեփական ընդհանուր մեծացող մեթոդա: Այս գործընթացներն են, որ ստիպում են փորձագետներին Թուրքիա-թյուրական դաշտագրման համագործակցության զարգացող մակարդակն անվանել Մեծ Թուրանի գաղափարի առաջնական դաշտագրում: Տվյալ իրավիճակում Ռուսաստանը ոչ թե ընտրել է նրանց նկատմամբ առաջնական ուղին, այլ առաջարկում է իր անենասեր համագործակցությունը թյուրական բոլոր երկրներին: Նույնը վերաբերում է նաև Իրանին, որի հետ համագործակցությունը կարևորվում է Եվրասիական համագործակցության գաղափարների և մեթոդի կենսագործման տեսանկյունից:

Վրաստանն առաջին հեռու է դաիում իրեն ինչպես Ռուսաստանի հետ ֆաղափական հարաբերություններ զարգացնելուց, այնպես էլ նրա մասնակցությամբ «3+3» ձեռագրից: Այնպես է նաև, որ մեր սարածաբանի երկրների ռազմական, ռազմատեխնիկական համագործակցությունը թելադրված է բոլոր կողմերի ներուժի լավագույն կենսագործման ձգտումով: Վերջին 30 տարում առաջին անգամ սարածաբանի երկրների մեծ մասի ֆաղափական հետաքրքրությունները համընկնում են իրենց որոշակի ֆաղափական մոտակայքերի իրագործման հարցում, ինչպես նաև, Մեծ Եվրասիայի գործընկերության շտանակներում սարածաբանային համագործակցությունը խթանելու դաշտագրմանությամբ:

Տեսանկյուն և տեխնիկական ասպեկտներ

Ինչպես նշեցին վերելում, Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև ընդհանուր համագործակցությունը, անկախ անեն ինչից, բուռն զարգացում է ադրում: Չարգանում են նաև Հայաստան-Իրան հարաբերությունները: Մոտակայքում է, որ Իրանի և ԵԱՏՄ-ի միջև երկարամյակ համաձայնագրի ստորագրումից հետո դրանք էլ ավելի մեծ ծավալներ կունենան: Հայաստան-Թուրքիա երկողմ առեւտրը նույնպես զարգանում է, չնայած 1993թ. զարմանը թուրական կառավարության հայտարարած արգելին: Փորձագետները հաստատում են, որ հարաբերությունների կարգավորումից հետո այդ ծավալները էլ ավելի կմեծանան:

«Մադամ Բաթերֆլայ». Պուլիսի օդերան՝ Սուլիաս Թորոսյանի բեմադրությամբ

զյանը, Սիլվա Պետրոսյանը, Նունե Գրիգորյանը: Մյուս գլխավոր դերում՝ Պիկկերսոն երգում են հիանալի երգիչ, Հայաստանի վասակավոր արտիստ **Հովհաննես Այվազյանը, Հովհաննես Անդրեասյանը** եւ այլք, ընդհանրապես՝ բոլոր դերերում սարբեր օրերի երգելու են մեր լավագույն երգիչները, ու որ օրն էլ մերկա լինեմ «Մադամ Բաթերֆլայ» ներկայացմանը, որ երգիչներն էլ այդ օրը երգեն՝ օդերան սոն է դառնալու հանդիսատեսի համար:

Տողերիս հեղինակը ներկա էր անցած շաբաթավերջի առաջնախաղին, փոխանցեմ մեզ զուգահեռ շարժում օդերան ըմբոխնող բեմադրիչ, դերասան **Ժիրայր Փափազյանի** (Բաբազյան) մի արձագանքն ընդմիջմանը: Նա ասում էր, որ հիանալի, Եվրոպայում արդեն ճանաչում ունեցող, առաջին հաջող բեմելներն անցած երգիչ-երգչուհիներն ունեմ, ու իմքը շատ ուրախ է, որ մեր օդերային թատրոնը նկատում, արժեքներում ու հրավիրում է նրանց: Երբ նրանցից մեկին (Սիլվա Պետրոսյանին), որն իր բեմադրությունում հինգ սարի առաջ առաջին անգամ է երգել ու այժմ ճանաչված երգչուհի է, նա ասավ «Մադամ Բաթերֆլայում»՝ ուղղակի հուզվեց: Իսկ Սուլիաս Թորոսյանին էլ շատ դիպուկ բնութագրեց՝ ճաշակավոր բեմադրիչ:

Սուլիաս Թորոսյանի կենսագրությունը, ի թիվս բազմաթիվ մշակութային նախաձեռնությունների, հագեցած է օդերային ներկայացումներ բեմադրելու բազմաթիվ դրվագներով, «Մադամ Բաթերֆլայ» նա էլի է բեմադրել՝ սիմֆոնիկ նվագախմբի հետ Արամ Խաչատրյանի անվան համերգասրահում, սարբեր սարիների՝ օդերային թատրոնում: Այս նոր բեմադրությունը նոր ընթերցում է՝ նոր ժամանակի հնարավորությունների օգտագործմամբ, բեմադրիչի անցյալ փորձի եւ ստեղծագործական կուսակումների նոր դրսևորումներով:

Մեր ասելիքը չի կարող ավարտուն լինել՝ առանց փոխանցելու Սուլիաս Թորոսյանի հետ մեր զրույցը.

-Բոլոր մտադրացումները կարողացա՞ր իրականացնել նոր բեմադրությամբ:

-Իհարկե հարյուր տոկոսով հնարավոր չէ երբեք իրականացնել մտադրացումները, յուրաքանչյուր միտք ավելի արագ է թռչում, քան այն հասցնում են իրականացնել:

Սա իմ երրորդ «Մադամ Բաթերֆլայն» է, երկուսն արել են ֆիլիարմոնիկի հետ, բայց օդերային բեմում: Մինչդեռ առաջին անգամ է, որ օդերային թատրոնը ինձ հետ կնիել է ղայմանագիր՝ երեսուն սարի սղասում էի այս ղայմանագրին: Երբ հարցնում են՝ ո՞ր է դա սերի ունեցել, թե՞ շուտ, ես ղասախանում եմ՝ ամեն ինչ իր ժամանակն ունի:

Ամբողջ գիտակցական կյանքս աշխատել են օդերային թատրոնի համար, թատրոնում թե նրանից դուրս ես աշխատել են օդերային ներկայացումներ ստեղծել, այդ արվեստը թանկ է ինձ համար:

Նույնիսկ Աճեմյանի ներկայացումների ժամանակ ես նկատում էի այն ամառնիզմը, որ կատարումը չի համադասասխանում, ասեմք, կենցաղային շարժումներին՝ որդես սինթետիկ արվեստ: Մարդը եթե երգում է, իր հույզերն արտահայտում է երգարվեստով, նրա ողջ կերպարը, շարժումները դեմ է ներդաշնակ լինեն, երգիչը չի կարող կենցաղային կամ սովորական շարժումներ կատարել բեմի վրա: Ես միշտ ձգտել եմ, որ իմ ներկայացման մեջ նույն ձեւի մեջ սինթետիկ լինեն նաեւ շարժումները, այսինքն՝ շարժումները ստատիկ վիճակում դինամիկա ունենան: Դա ամենաբարդ արվեստն է՝ ես բացատրելու եմ դերասաններին, որ դա կարող են անել, ավելորդ շարժումներ չանեն, որովհետեւ շարժումը, ժեստերը բեմում նույնպես կարելու բաղադրիչ են եւ կարող են կոստել կամ ամբողջացնել թատրանը: Ես կուզեմայի, որ դերասանները իրենց զգացումները չհարաշահեն շարժումների մեջ: Այ դա այս ներկայացման մեջ ինձ թվում է ստացվել է:

Մտեցումներից մեկն էլ այն էր՝ ինչպես ներկայացման մեջ ամեն ինչ կենսորոշացնել դեմի երաժշտության ամասումիան: Ես նայեցի մեծ վարդես Չեֆերեյլի վերջին բեմադրությունը եւ հանգիստ կարող եմ ասել՝ մեր նոր բեմադրությունը շատ ավելի լավն է, ավելի գրագետ: Ես միշտ ձգտել եմ Չեֆերեյլի մոտենալ-նմանվել, իսկ հիմա ժամանակը եկել է, որ իմքը ինձ նմանվի (ծիծաղում է՝ ով ծանոթ է Սուլիասի հունորիկ բնավորությանը՝ կղատկերացնի նրա այս ասածի ենթատեքստը): Հանձարեղ Պուլիսին հարյուրսան սարի առաջ է գրել օդերան, դրանից մեկ սարի հետ առաջին բեմադրությունն է եղել, այդ ընթացքում բազմաթիվ բեմադրություններ են եղել, բայց երաժշտության ամասումիային մոտենալու անհրաժեշտությունը չի փոխվել:

-Նկարչի քննադատությունն օգնել, թե՞ խանգարել է բեմականացմանը:

-Իհարկե օգնել է, որովհետեւ օդերային կարելու է, որ բեմական նկարչի, հագուստի նկարչի եւ ռեժիսորի ճաշակները համադրվեն՝ մի մարմին դառնան. իմ դեմքում դա ի սկզբանե եղել է, նկարչական կողմը աղախովում է ռեժիսուրան:

-Բեմադրիչի ներսի նկարիչը չի՞ խեղդել օդերային արվեստը, մեղեդին...

Միայն օգնել է, ոչ մի բան չի տուժել, մեմ կարողացել ենք երաժշտությունն առաջին ղլան բերել: Նույնիսկ հաշվի է առնվել ակուստիկան, ո՞րտեղից, բեմի ո՞ր մասից երգեմք, որ հնչողություն լինի.....

-Ինչն է նոր, կարելի է անգամ ասել՝ նորաձեւ օդերայի այս նոր բեմադրության մեջ:

-Ամեն նոր ներկայացում իհարկե նորարարություն դիտի ղարունակի, բայց նորարարություն ես փնտրում էի ոչ թե որդես այդդիսին, այլ հոգեւոր արժեքները նուրբ երանգներով ի հայտ բերելու մեջ: Իհարկե, ցանկացած հիմքը եթե իր հին ձեւի մեջ ես ներկայացնում՝ չի

ընթեցվում: Աշխարհի լավագույն «Մադամ Բաթերֆլայ» Հայաստանում է հիմա, ես դա կարող եմ ասել հարյուր տոկոսով, թող զա մեկը ցույց տա այնպիսի «Մադամ Բաթերֆլայ» ու ասի, որ դա ավելի լավն է, քան մերը՝ ես կխոնարհվեմ նրա առաջ եւ ներողություն կխնդրեմ: Իրենք միլիոններ կարող են ծախսել ու չստանալ այն դրամաշիզմը, այն հոգեբանական հակասությունները, որ բեմի վրա սերի էին ունենում: Մեմք փչ միջոցներով ստացել ենք բարձր արվեստ, որովհետեւ առաջնայինն իմ մոտ ոչ թե էֆեկտներն էին, ինձ մոտ էլ կային անհմաղիա, ուրիշ էֆեկտներ, բայց դա այնքան մեղմ ու նուրբ էր արված, որ մեմք չէինք նկատում՝ ո՞նց է փոխվում թատրանը: Այսինքն՝ ժեստերումը էֆեկտների եւ անհմաղիայի վրա չէ, հոգեւոր արժեքները բարձրացնելու վրա է: Այ դա է սարբերությունը՝ ոչ միայն երաժշտությամբ, այլ սարբեր միջոցներով, ստատիկ դինամիկայով, շարժումներով, ժեստերով, անգամ մեջքով կանգնած դերասանի կեցվածքից հանդիսատեսը դեմ է զգա նրա հուզմունքը: Երեխային ձեռքով թեթեւ դիպչող ձեռքից դեմքը զգացվի Հայաջա Ներսիսյանի դրողացող ձեռքը: Այսինքն՝ սիրո եւ գեղեցիկի էներգիտիկա է փոխանցում ներկայացումը:

Ֆասս-ֆուսը, որ էսօր նաեւ մշակույթ է սողոսկել, արժեքները խլացնող գորոց-ճչոցները չեն թողնում արժեքներն ընկալել: Ես նորից փորձում եմ ի հայտ բերել նրբերանգները եւ ինչ-որ ղաիի բազմակետ դնում դերերի մեջ, որ ամեն մեկը փորձի յուրովի շարունակել՝ մնալով կոնցեմղիայի մեջ: Դա ամենաբարդ բանն է՝ ներկայացումը բեմադրել այնպես, որ դերասանը սեր ունենա կատարելագործվելու, չկանգնի մի կետում, չմեմքի... ➔

ԱՐՃՎԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Արտակ Հարությունյան. Կրկեսի ոլիֆոնիստը

Տիկայում չի եղել դեմք, որ հանդիսատեսը չծիծաղի, չնայած ես չեմ սիրում միմոսություն. ինձ համար զվարճությունը բնական է, էֆգենսիկ լինելն է:

-Շատերը, ես՝ նույնպես, դեմ եմ կրկեսում կենդանիների վարժեցնելուն: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

-Ցավալից այն է, որ «Կրկեսն առանց կենդանիների» երևույթը ղեկավարում եմ լավ ֆինանսավորում են մի խումբ մոտոլուսերներ եւ ֆաղափական դուռնիկներ: Եթե ճիշտ խոսենք, այսօրվա կրկեսը դարձել է լոկ բիզնես: Եթե սովետական կարգերի ժամանակ այն արվեստ էր, ապա հիմա բիզնես է: Գրեթե բոլոր մոտոլուսերները հեռախոսով են ֆիշ ծախսերով կրկեսային ծրագիր ունենալ: Իսկ գիշերային եկզոսիկ կենդանիները կրկեսում լուրջ թանկարժեք են: Ախ՜ ճանաչողները: Մինչդեռ ժողովրդին եղելությունը ճիշտ չեն ներկայացնում, գրում են, թե իբր կրկեսում ծեծում, սղանում են կենդանիներին՝ ինչ է թե վարժեցնում: Եթե ճիշտ խոսենք, ապա, ցավով ursh, մարդիկ մեկը մյուսի հանդեմ ավելի գազան են...

-Ի՞նչ հիշարժան դեմք կդասնեմք ձեր կարիերայից:

-Ես կրկեսում հանդես եմ գալիս որպես երաժշտական էֆգենսիկ, իմ կրկեսային համարների գրեթե 80 տոկոսը կառված է երաժշտական գործիքներով: Պրոֆեսիոնալ սիրալուսեր եմ 12 գործիքի: Մանկուց հաճախել եմ երաժշտական դպրոց, սովորել նվագել ջութակ եւ դաշնամուր, Մոսկվայի կրկեսային ուսումնարանում սիրալուսերի սաֆոնոնին, սարիների ընթացքում սովորեցի նվագել նաեւ կլառնետ, հարմոնիկա, զանգակներ, դուդուկ, զուռնա, շալի, ժալեյկա, տրոբոֆոն, ֆիլոն-ֆոն: Յեսաֆրակյան եւ ասես հեփաթային դասեր լսեցի, ավելի լուրջ իմ հիշատակարանում գրի կառնեմ, երբ թուրքական գնամ (ծիծաղում է): Ասեմ, որ իմ «Ջութակը եւ թիթեռը» համարը կասարելիս (դասախոսվում եմ ջութակ նվագել, հայնսվում է թիթեռը եւ խանգարում է, ի վերջո թե՛ ջութակն է կոտրվում, թե՛ թիթեռնիկն է մահանում) հաճախ հուզիչ արձագանքներ եմ եղել, դաժնիքներ երեխաներն ինձ նվիրել են իրենց ձեռքից եղածը՝ խաղալիք շալի, կոնֆետ, նկար եւ ամենակարեւորը՝ իրենց անկեղծ ու դարձ սերը՝ իջնելով

արեւնա ու գրկախառնվելով ինձ հետ... Իսկ այս համարի գազաթնակները լինում էր, որ վերածնվում է ջութակը, սեղի է ունենում կախարչություն, ու իմ կենդանի նվագի ներքին թիթեռը հարություն է առնում եւ թռչում...

-Իսկ ո՞րն է եղել ամենազվարճալի դեմքը...

-Ամենազվարճալի դեմքերից մեկը եղավ ճաղոնիայում, «Տոկիո Դիսկոյ սի» հեփաթների զբոսայգում: Ճաղոններենով մարմնավորում էի մի առեւտրականի, որն ուղտին բարձած իր աղբաբերը աստիճանաբար գնում արագաբերում է հանդիսատեսին: Պարզ է, որ ոչ մի հանդիսատես հետաքրքիր չէր անի, որովհետեւ միլիոնավոր դուլարների մասին էր խոսել: Ողջ ներկայացումը չդեմք է ֆսան լուրջից ավել կամ դակաս լինել, այդպիսին է

կարգը, իսկ ճաղոնացիները սիրում են ճշգրտաբանություն: Համարի մոտավորապես 7-10-րդ րոպեին ես իմ ուղտին աճուրդի եմ դնում եւ առաջարկում եմ 100 հազար դոլար: Եվ հանկարծ մի հանդիսատես ձեռք է բարձրացնում եւ ուզում է գնել ուղտը: Ես էլ ասում եմ, որ միայն կանխիկ դոլար եմ վերցնում: Նա համաձայնվում է: Ես չեմ հավատում, որ նա իրոք կանխիկ փող է տալիս եւ ասում եմ՝ դե ցոյց տուր դոլարները: Մեկ վայրկյան անց նա երկու թիկնադասները բացում եւ դրոշմապատկերները ցույց են տալիս դոլարների փաթեթները: Այստեղ ես անսպասելի իմոթով զարթում եմ անում՝ ասելով, որ ուղտը չի վաճառվում, նա իմ հարազատն է, իմ ընկերը... Այս ամենը տեսնում է ընդամենը 13-15 րոպե, եւ ես համարը վերջացնում եմ ժամանակից շուտ: Ելույթից հետո մեր ճաղոնացի ղեկավարներն ինձ զգուցացրին, որ այս դեմքը թող լինի առաջինն ու վերջինը, նաեւ խոստովանեցին, որ այս ամենը դիսավորյալ էին սարքել՝ տեսնելու, թե ես կվերցնեի փողը, թե՛ ոչ...

-Ձեր կարծիքով՝ ո՞րն է կրկեսի առաջնությունը:

-Իմ կարծիքով՝ ավանդական այն կրկեսի մեջ է, որի մեջ կան միայն աճապարհ, ծաղրածու, ակրոբատ եւ մնացած արտիստներ, որոնք հանդես եմ գալիս առանց ժամանակակից երաժշտական նվագի: Ինչ վերաբերում է այսօրվա կրկեսին. եթե ժամանակակից ռեժիսորի աչքերով ներկայացնեն, ապա չի նախկին կրկեսի դերասանները ցուցադրում են ամենաբարձր սրյունները եւ աշխատում են համախմբված, բայց առանց ծաղրածուների: Չեմ կարող չհիշել կանադական «Սիրկ դյու սոլեյլը» (Արեւի կրկեսը), որը հեղափոխեց ողջ կրկեսի ձեւաչափը, եւ շատերն են ուզում նմանվել նրան: Իմ կարծիքով, նոր կրկեսի դասախոսը լուրջ է ու

շարունակում դարձնում էֆեկսային ժամանակակիցներին, 5D, 8D եւ այլ սինթետիկ բաղադրիչներին, ու ամենացավալին այն է, որ որոշ կրկեսային ժամերը կորցնում են իրենց գոյությունը: Դրանցից մեկը, կարելի է ասել՝ ամենակարեւորը, կրկեսային ծրագիրը մեկ համարը մյուսին զոդողը ծաղրածուն է: Եթե ասած, չեմ սիրում «ծաղրածու» բառը, քանի որ ֆաղափական գործիքներն ամեն մի բացասական բան արտահայտում են այդ անմեղ անունով, մինչդեռ ծաղրածուն իր բարեհամբույր ելույթներով սերմանում է միայն բարին (խոսքս անհմատների ու կեղծ ծաղրածուների մասին չէ, որոնց դեմքին մայել չի լինում, այնքան գրիմ են անում, որ գիշերը մարդու ֆունը չի տեսնում վախից): Ես նկատում եմ որոշ ֆեյսբուքային դերասաններին. այո՛, մեր օրերում էլ կան լավ կրկեսային կասկերգուներ, բայց նրանց մասին ոչ ոք չի խոսում: Եթե սովետական ժամանակներում հաճախ էին ֆիլմեր նկարահանում ծաղրածուների մասին՝ որպես լավի ու բարու ֆարգչություն, ապա հիմա ծաղրածուն դարձել է սպեյս...

-Մասնով, ձեր մասին ես առաջին անգամ իմացա, երբ սվայներ էի հավաքում ճաղոնիայի հայերի մասին: Հարունակում է գործել ճաղոնիայում ձեր հիմնած կրկեսի ակադեմիան:

-Իմ առաջին մանկավարժական հմտությունները ես ստեղծեցի հենց ճաղոնիայում, Չիբա դեֆեկտուրայի Շին Ուրայասու ֆաղափում, «Մարե» մականված կենտրոնում: Ի դեմք, իմ տոնածառում հայրական աստիճանային սկսած, մանկավարժներ եմ եղել, եւ ես ուզեցի իմ գիտելիքները ճաղոնացի երեխաներին փոխանցել կրկեսի միջոցով: Մինչ ակադեմիան բացվել սարքեր դիր ունեցող մարդկանց իրենց ընտանիքներով հրավիրեցի իմ կազմակերպած անվճար շոուին, որի մեջ ընդգրկված էին երաժշտական էֆգենսիկա եւ ծաղրածուական համարներ: Համերգից հետո, դաժնիքում գնվող 70 հոգուց մնացին 25 ծնողներ իրենց երեխաների հետ: Կրկեսի սնուրն **Հիրոնի սանն** ինձ առաջարկեց դասավանդել կրկեսի բոլոր ժանրերը՝ աճապարհություն, ակրոբատիկա, էկվիլիբրիստիկա, օրիգինալ ժանրեր եւ երաժշտական էֆգենսիկա: Երեխաների հետ աշխատելն ինձ լուրջ բան սովորեցրեց: Ճաղոնացի երեխաներն ավելի դիմացկուն ու համառ են. մինչեւ չկատարեն իրենցից դասախոսվածը՝ չեն հանգստանա: Եթե մի բան չէր հաջողվում՝ լաց էին լինում. իրենց մտադրությունը տեսնելով՝ ես համոզմունքով խոսում էի, որ լավ զգան, չկորցնեն ոգին: Ճաղոնիայից հետո 12 տարի ուսուցանել եմ նաեւ մեծածնական «Ֆանազիայի աշխարհ» եւ «Հրաբխների արեւնա» կրկեսային ստուդիաներում ու կարող եմ ասել, որ ռուս երեխաները չունեն այս դիմացկունությունն ու կարգապահությունը: Կան սաղանդավորներ, բայց ծույլ են. այնուամենայնիվ, նրանց համար էլ գնում էի անհասական մոտեցում:

Ճաղոնիայում կրկեսի ակադեմիան գոյություն ունեցավ երկու տարի եւ երեք ամիս, այդ ընթացքում երեխաները սովորեցին կրկեսային սարքեր ժանրեր ու ամենակարեւորը՝ լինել վստահ եւ հավասար իրենց ուժերին: Պայմանագիրս ավարտվելուց հետո ես չկարողացա գնել հովանավոր եւ ինձ փոխարինող, այդ դասախոս, ցավով ursh, լուծարեցի կրկեսային ակադեմիան եւ վերադարձա Հայաստան, որտեղից նորից սկիզբ առավ իմ գործունեությունը Երեւանի կրկեսում: ➡

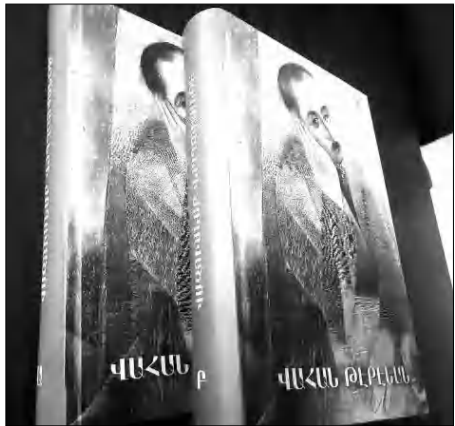
Վահան Թեֆեյանի հողվածները՝ եռահատորյակում

«Թեֆեյան» կենտրոնում կայացավ «Վահան Թեֆեյան»-ի երկերի եռահատոր ժողովածուի երկրորդ հատորի շնորհանդեսը: Գրքի հեղինակը բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Վարդուհի Դավթյանն** է, որի գիտական ուսումնասիրությունների դաստան Վահան Թեֆեյանն իր ուրույն սեղն ունի:

Հասարակների միջոցով բանաստեղծ, արձակագիր, ուսուցիչ եւ հասարակական գործիչ Վահան Թեֆեյանին ընթերցողը բացահայտում է նորովի՝ որդես հմուտ հրատարակագիր եւ խմբագիր:

Գրքի երկու հատորներն էլ տպագրվել են «Թեֆեյան կենտրոն» հիմնադրամի աջակցությամբ: Երկրորդ հատորն թեֆեյանասեր ընթերցողին է ներկայացվում մեծ Հայի 1911-1920 թթ. գրած եւ մանուկում տպագրած հողվածները (առաջին հատորն ընդգրկում էր 1901-1910 թթ.): Մամուլի տարբեր էջերից հավաքված եւ ժամանակագրական կարգով ներկայացված հողվածներն առանձին հատորներով ընթերցողին են ներկայացվում առաջին անգամ: Դրանք միաժամանակ բացահայտում են հայ ժողովրդի մաքուր մտքի ճանապարհը, լինելիության փնտրումը, ազգասիրության համար մղված ոգորումները, հայ եւ համաշխարհային գրական ու մշակութային արժեքների գնահատումը:

«Լուսաբեր», «Արեւ», «Ժամանակ», «Հայրենիք», «Շիրակ», «Բիւզանդիոն», «Ոստան», «Յուսաբեր», «Ժողովուրդի Ձայն» եւ այլ հանդեսներ ու թերթեր. Կ. Պոլսի եւ արհեստահմանյան մամուլում սիւնված է Թեֆեյանի հեղինակած հրատարակագրական առեւտրի ժառանգություն: Մամուլում նա հանդես էր գալիս ստորագիր, երբեմն էլ անստորագիր հողվածներով, հողվածներ գրելու իր եռանդով եւ արդյունավետ խմբագրություններով: Մյուս կողմից՝ նա հարուստ էր թերթի բովանդակությամբ՝ այն դարձնելով բազմազան: Գրքի հեղինակը նշում է՝ անստորագիր խմբագրականները, որոնք տպագրվում էին «Ժողովուրդի Ձայն ժամանակի»-ի

երկրորդ էջում, ենթարկվում էին ժամանակի խիստ գրամանությունը, երբեմն մասամբ, երբեմն ամբողջությամբ ջնջվում էին գրամանիչների կողմից:

Յեղիմակի կարծիքով՝ Թեֆեյանի հրատարակագրությունն ասես իր ժամանակի խնդիրների մասին ընթերցողի հետ երկխոսություն է լինում: «Լայնախոհ Վահան Թեֆեյանն ավելի քան անստեղծ էր իր ընթերցողի հետ: Նա թերթի եւ ընթերցողի միջեւ ամրացող նյութական եւ բարոյական հարաբերությունները համարում է «առեւտր», բարոյական առեւտր՝ ընթերցողից առած ուժը նորից ընթերցողին վերադարձնելու լուսաստանագրությամբ, ոգին, ուղղությունը, գաղափարը համակրությամբ փոխանակելու «սահախնդրությամբ»:

«Թեֆեյան» կենտրոնի տնօրեն **Արմեն Ծուլիկյանը** կարեւորեց եռահատորյակի տպագրությունը եւ վստահեցրեց՝ Թեֆեյանի հրատարակախոսությունը զարմանալիորեն այժմեական է, կարծես այսօր գրված լինի. «Հենց դրանում է Վահան Թեֆեյանի եւ այլ երեսիլիների մեծությունը»: Արմեն Ծուլիկյանը շնորհակալություն հայտնեց Վարդուհի Դավթյանին գաղափարը կյանքի կոչելու եւ հսկայածավալ աշխատանքի համար ու հույս հայտնեց, որ երրորդ հատորյակին թեֆեյանասեր ընթերցողը երկար չի սղասի:

Գրականագետ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, Պրոֆեսոր **Արծրուն Ավագյանն**

իր խոսքում նշեց, որ եռահատորյակը հարգամիտ տրամաբան է մեծ գրող Թեֆեյանի կատարած գործին, արդար կյանքի եւ ծավալուն աշխատանքի, որտեղ ամփոփված են նախորդ դարավերջից մինչեւ իր մահը հայության երազանքները, վերընթացներն ու վայրընթացները՝ դիտված մտածող գեղագետի, բանաստեղծի հողով ու սրով:

«Վահան Թեֆեյանը կարողացավ ստեղծել այնպիսի գրականություն, որ կարծես հայելու մեջ մտնող ճշմարտությունը: Այդպիսին են նաեւ նրա հողվածները՝ խիստ ժամանակակից, հակիրճ, բայց լի են ասելիքով», -նշեց Արծրուն Ավագյանը եւ գրքի լույսընծայումը մեծագույն ձեռքբերում համարեց, որի շնորհիվ հեղինակի այս աշխատանքը կարելի դասել Հակոբ Օսականի, Գեղամ Սեւանի, Երվանդ Տեր-Խաչատրյանի եւ այլ գրականագետների կողքին. նրանք թեֆեյանագիտությունը զարգացրել են եւ մեծ վասակ ունեն այդ աստիճանում:

Վարդուհի Դավթյանը հիշում է՝ Վահան Թեֆեյանն իր մտքում դեռ մանկուց է եղել, երբ հավասարապես սասն ընթերցում էր հարեւանի սկանդալոզ պատմությունը, որում Թեֆեյանի «Եկեղեցին հայկական» բանաստեղծությունն էր նաեւ: Տասը չէր ճանաչում Թեֆեյանին, սակայն աղոթքի լույսը մեծացրեց: Հետո արդեն ուսանողական տարիներին դասախոսից սիրով ընդունեց Թեֆեյան-Տերյան գույգու-

հեռներ անցկացնելու առաջարկը, սակայն դա բացահայտելու էր մեծ գրողի միայն բանաստեղծական աշխարհը:

«Այն, ինչ թափանց էր խորում, հետո բացահայտեցի: Հանդգնություն էր դառնում, քանի որ նրան ուսումնասիրում ես, այնքան այն մեծ էր ուսկու համար. անընդհատ բացվում է, հորդահոս գեղ է: Թեֆեյանը թույլ սկսեց ինձ մասնատել իր հրատարակագրական շրջան ժառանգությանը, գուցե՝ արժանացնել: Թեֆեյանն ինձ համար թափանց էր, որ կարծես ինձ հետեւում է երկմիջ», -նշեց գրքի հեղինակն ու վստահեցրեց՝ Վահան Թեֆեյանի անձնական նկարագրի, խռովահույզ կյանքի վրա բացահայտված են դաստիարակության շաղկապը ժամանակները, համաշխարհային իրադարձությունները եւ հանրագիտարանային նյութ են հարուստացրել: Հեղինակի կարծիքով՝ Թեֆեյանը երկու անգամ մեծ դարձավ մեզ է ընծայում իր հրատարակագրական ժառանգությունը այն նույն շրջանում, ինչ Աստուծո մեծնաչափ մեծի կենդանի առաջ էր իր ներկայությամբ. «Նա շարունակում է մնալ հայ գրականության աստվածային այցելուն»:

Հայաստանի Թեֆեյան մշակութային միության նախագահ, «Թեֆեյան կենտրոն» հիմնադրամի խորհրդի անդամ **Ռուբեն Սիրախանյանը** մեծարժեք աշխատությունը երեսույթ համարեց ոչ միայն գրա-

կանագիտության մեջ, այլեւ ազգային կյանքում եւ հասկառու հիմա, երբ ազգային արժեքների պահպանումը, զարգացումը ազգի աղաքայի համար ունի բացառիկ նշանակություն: Ռուբեն Սիրախանյանը նշեց, որ հաջորդ տարի 30-րդ անգամ կանցկացվի «Վահան Թեֆեյան» միջազգային ամենամյա մրցանակաբաշխությունը, որին այս գրքի մասնակցությունը կլինի շատ բանական: Պրոֆեսոր Սիրախանյանը հասուկ գովասանքի խոսք ուղղեց Թեֆեյան կենտրոնի տնօրեն Արմեն Ծուլիկյանին, որի հետեւողական աշխատանքի արդյունքում Վարդուհի Դավթյանի ժողովածուի հեղինակած առաջին եւ երկրորդ հատորները լույս աշխարհ եկան: Ռուբեն Սիրախանյանը վստահեցրեց, որ Հայաստանի Թեֆեյան մշակութային միությունը գործուն ջանքեր կներդնի՝ աշխատությունը ծանոթացնելու ինչպես սփյուռքահայ շրջանակներին, այնպես էլ հայալեզու ընթերցողներին:

Գրքի շնորհանդեսին ուսանողներն ընթերցեցին Թեֆեյանի հրատարակախոսական հողվածներից: Ներկայումս բարձր գնահատեցին Վարդուհի Դավթյանի գործունեությունը, ում մանրակրկիտ աշխատանքն իր ուրույն եւ կարեւոր սեղն ունի թեֆեյանագիտության շրջանում:

Հեղինակը վստահ է՝ հասարակը ճանաչման նոր դուռ կբացի նրա հրատարակախոսության մեջ, բազմաձայն ուսումնասիրությունների նյութ կդառնա բանասերների, դասաբանների, մշակութաբանների եւ լրագրողների համար, քանի որ Վահան Թեֆեյանի հողվածները դժվարին ժամանակների, բախտորոշ իրադարձությունների, ազգային եւ համամարդկային կյանքի ու դաստիարակության թանկագին վավերագրեր են:

ԲԻՐԱՏԱԵՆ ՄԵԼՈՒՆՅԱՆ
Հայաստանի Թեֆեյան մշակութային միության լրագրական կենտրոն

Վահան Թեֆեյանի հողվածները՝ եռահատորյակում

Վահան Թեֆեյանի հողվածները՝ եռահատորյակում
-Իհարկե հասկացավ, որովհետեւ բոլոր դերասանները երազում են նորից խաղալ, որդեսգի այն, ինչ նախորդում չեն արել, նոր խաղում անեն. սա ամենամեծ գովեստն է: Ինձ համար ծափերը թանկ են, բայց էլ ավելի թանկ է, երբ դերասանը, երգիչ-երգչուհին իրենք են ուզում զարգացնել դերը, կատարելագործել հենց բեմում. իդեալական ճաղատական արվեստը դրանով է տարբերվում մյուսներից, նրանք ձգտում են կատարելի (օմերալի հիմնում ճաղատունի գեյթալի սիրտ դաստիարակում է), Պուլչինին ինքն էլ հասկացել է դա, քանի որ ուրիշ օմերալին ներկայացումներում եթե կան շլագերներ, «Մադամ Բաթերֆլայն» ամբողջությամբ է շլագ-

«Մադամ Բաթերֆլայն». Պուլչինինի օմերան՝ Սուբիաս Թորոսյանի բեմադրությամբ

գեր: Կան ամբողջությամբ եւ սիրում-սիրահարվում այս օմերալին, կան անցնում եւ անտարբեր. իմ խնդիրն էր, որ բոլորը սիրահարվեն, որովհետեւ մեջք կա հույս, սեր եւ հավատ:

Բեմադրող դիրիժոր Սիբիաս Աղաջանյանի հետ իրար հասկանում էի օմերան բեմադրելիս:

-Դե քանի որ նա լավ երաժիշտ է, չնայած երիտասարդ տարիքին՝ բավական ճանաչված, ես հույս ունեմ, որ էլ ավելի բարձունքների կհասնի, հենց առաջին օրվանից նկատեցի, որ ձիտ ճանապարհով է գնում. ես իրեն չեմ խանգարել, ինքը ինձ չի խանգարել, զուգահեռ անելով մի գործ:

-Հրավիրյալ երգիչներ ունեի՞ մի քիչ մանրամասնի:

-Կարծես Ֆլորենց Գերմանիայից է, դիրիժորն էր հրավիրել, անգամ ինքն էր գրել լսելով, որ մենք «Մադամ Բաթերֆլայն» ենք բեմադրում՝ ցանկություն հայտնել երգելու, նշելով, որ ինքը Բաթերֆլայն երգելու փորձություն ունի: Ձայնագրությունները լսել էի, զիտ էր, որ մեծ բեմերում երգել է եւ վարդես-կատարող է, ես դրանում հանդավեցի: Իսկ նա էլ նշել է, թե նոր «Մադամ Բաթերֆլայն» գրավ մեք բեմադրությամբ: Մնացածը մեք սեղացի երգիչ-երգչուհիներն են: Ես ընդհանրապես մտածում եմ, որ մեք երգչուհիները, եթե իրենք զգում են Բաթերֆլայն՝ դեմ է երգեն այդ

դերում: Մոտավորապես տասնհինգ Բաթերֆլայն կա այսօր Հայաստանում (այսինքն՝ այդ դերում հանդես եկածներ): Կան որ արեւելքում են երգում՝ **Լիանա Հարությունյան, Լիանա Առաքելյան, Հրաչուհի Բախչեյան**, շատերն ունեն, որ արեւելքի բեմերում «Մադամ Բաթերֆլայն» են երգել, կան նաեւ այնպիսիք, որ չեն երգել, բայց ուզում են երգել, բոլորին դեմ է այդ հանրավորությունը լսել:

-Բեմական երկարակետություն են ցանկանում օմերալին:

-Ցավով դա մեզմիջ չի կախված, այլ տոմսերի վաճառքից: Ես ստեղծագործական կողմի մասին եմ մտածում: Ներկայա-

ցումն արդեն իմը չէ, ստեղծագործական կազմ կա, որ մտածում է այդ մասին: Իսկ ես արդեն սկսել եմ մտածել Թեֆեյան մշակութային կենտրոնում արցախի երիտասարդ նկարիչների ցուցահանդես-վաճառքի կազմակերպման մասին: Նրանցից տասը իմ ուսանողներն են, ես ուզում եմ նրանց հանրավորություն լսել մտածելու, որ իրենք դեմ են Հայաստանին:

-Եւ վերջում...

-Վերջում ուզում եմ հուսալ, որ Հայաստանում վերածնունդ կլինի, մենք էլ դարձվելու սեղաններ, մենք միայն դեմ է հաղթանակներ գրանցենք բոլոր բնագավառներում:

ՍՄԻՐԵՏԱ ԽՈՒՉԱՍՏՅԱՆ

ՀԱՍՄԻԿ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

«Ամենամեծ երկիկը Շիրակում է»

Բացվեց Շուշան Վարդանյանի գեղանկարչական աշխատանքների ցուցահանդեսը

Խ. Արուսյանի անվ. ղեկավարած անկախարժական համալսարանի գեղարվեստական կրթության ֆակուլտետի ձեռնարահ - ցուցասահուն բացվեց համալսարանի վարդենի Եղանավար, ներկայումս՝ անկախարժ - նկարչուհի Շուշան Վարդանյանի անհատական ցուցահանդեսը: Նրա գեղանկարչական աշխատանքները մի քանի քաղաք առաջ ցուցադրվել էին նաև «Փյունիկ» զարգացման կենտրոնում: Մանկավարժական մայր բուհում այս ցուցադրությունը ներկայացրեցին՝ իրենց ղեկավարած սուս վերադարձ, որտեղ նկարչուհին ի ցուց է դնում էր իր ողջ շնորհը, ինչը գլխավորապես ձեռնարկվել է մայր բուհում ուսանելու տարիների:

Խոսքը, լայն վրձնահարվածներով արված յուղաներկ աշխատանքներ, գրաֆիկայի «սրամաքանությանը», բայց խառը սեխնիկայով արտահայտություններ, բնանկարներ՝ առնված Հայոց աշխարհի տարբեր անկյուններից, վանկարներ, որ իրենցով խորհրդանշում են մեր բոլոր սրբավայրերը, մեր աղոթքն են առ Աստված ու նաև մեր հավատը, մեր ոգու անընկճելիության ժայռեղեն խորհրդանշանները՝ մերք այրված, խորհուրդով, արելից խանձված ու քանդակներից մազված, մերք կանաչադաս նորածիլ կանաչով, ջահեղ, ջահեղ... Եվ ծաղկանկար-

ներ՝ դարձյալ կսավին վրձնի խոսք քաղածներով, որ ճանաչելի են դարձնում գեղանկարչուհի Շուշան Վարդանյանի «ձեռագրակերպը», հուշում նրա դրոշմը բնավորության մասին: Նրա կսավներն էլ, ասես, դրոշմաբեր են՝ իր հայրենի բնության, սրբությունների, Շիրակ աշխարհի երկնի, Սեանա փիրուզ ջրերի, հանդերի հանդարտության, լեռների խոսուն լռության հանդեպ սիրո, հիացման գեղարվեստական արտահայտություններով: «Ամենամեծ երկիկը Շիրակում է, սեսադաժը շահ մեծ է», - ասում է նկարչուհին: Ծնունդով Շիրակի գյուղերից է՝ Զարափից, եւ այն համոզմունքն ունի, որ իր ծննդավայրի երկիկը տարբեր է այդպես է տեսել, զգացել, այդպես էլ

ղայկերում է, հորիզոններ չճանաչող բարձրությամբ՝ լեռներն իրենցում առած: Մանկուց տարվել է նկարչությանը՝ իրենց գյուղ հյուր եկած նկարչի աշխատանքը տեսնելով: Մանկավարժական համալսարանում ուսանելու տարիներին հասկալի ազդվել է իր ուսուցչի՝ Ավետիք Հակոբյանի արվեստից, շարժվել է նրա խորհուրդներով, թե առել նրա՝ իր ունակությունների եւ կարողությունների հանդեպ հավաստի: Դեռ իր ուսուցչից էլ փոխ է ա-

հանդեսների, այդ թվում՝ «Նարեկացի» արվեստի կենտրոնում:

Նրա արվեստում հայկականությունն է գերակա, այս ցուցահանդեսում ներկայացրած վառ, արտահայտիչ 30 կսավներով ուզում է հաղթահարել մեր օրերի նկուն սրամաքությունները: Նոր գործերը վրձնել է Սյունյաց աշխարհում՝ կսավին հանձնելով հուշկու լեռնագագաթները, Գեղամա սարերում, Եղեգնաձորում՝ Սելի մի լեռների բարձունքներին, սվել է մեր հողի գույնը, ջրերի փիրուզափայլը, մեր սաճարների կառույցների խորհրդավորությունը, էներգիան:

նել կանոններից դուրս, մերին ազատությամբ թելադրված մտածելակերպն ու նկարելաճը: «Չեմ սեղմվում սեղծագործելիս, զգացականը շահ է: Նկարներս շահում են», - ասում Շուշանիկը: Մասնակցել է մի քանի ցուցա-

Հավելենք, որ Շուշանիկ Վարդանյանը երջանիկ գեղաստան ունի, երեք զավակների մայր է, եւ իր մի՝ ավելի մեծ գեղաստան էլ Մասիս ֆալաֆի արվեստի դպրոցն է, որը հաջողությամբ ղեկավարում է արդեն տարիներ:

Անցած կիրակի, դեկտեմբերի 3-ը, շահերիս համար նշանակալից էր. այդ օրը, Բելգրադի «Հայաթ» հյուրանոցի սահմաններն ընդգրկում էին գույների, հանուհների, ազգերի, լեզուների եւ մա-

Հայոց ցուցասեղանը Բելգրադի բարեգործական տոնավաճառում

կույթների համադրությամբ: Աշխարհի 29 երկրների դեսպանատներ իրենց դրոշմներով եւ ցուցասեղաններով ներկայացրեցին ազգային մշակույթի ու ղուհներ, ազգային ֆաղցրավենիք եւ ուտեստ: Հայաստանը հավուր դաշատաճի ներկայացնելու գործում մեծ աճանդ մերդրեց մեր հայրենակցուհի **Լիանա Զավալյանը**, որը Բելգրադում գործող Կանանց միջազգային ակումբի (IWC) անդամ է, եւ այս միջոցառումն ամեն տարի անցկացնում են հենց այդ ակումբի տարբեր ազգերի ներկայացուցիչ կանայք:

կարիքավոր կանանց: Հայկական ցուցասեղանը լի էր վանդական ֆաղցրավենիքով. գաթա, ընկույզի, հոնի, թթի անուհներ, ընկույզով շահաններ, հուհավներ, զարդեր, գրիեր եւ իհարկե՝ կոնյակ: Մարդկանց հեսարֆրությունը մեծ էր, իսկ ուրու աղանձատեսակների ֆանակը՝ սահմանափակ: Հայուհիները՝ Գայանեն, Իրինան, Բերսան, Ասդիկը, Նոնան եւ Լիանան, որոնք զբաղված էին ցուցադրված նուհներն առաջարկելով, ներկայացնելով եւ վաճառելով, հանդերձվել էին վառ գույնի տարագներով եւ անչափ հմայք էին դարձել իրարարձությանը: Պես է նեել, որ այդ տարագները դաշատեսակ էին շնորհատաշ Լիանայի ձեռներով: Փոքրիկները՝ Միայելը, Լեանան եւ Նոնան, նույն

դես գուզվել էին Լիանայի կարած տարագներով: Բացի այս ցուցասեղանի ցուցահանդես վաճառից, Հայաստանի մասնակցությունը նշանակալից էր նաեւ հայ երաժշտության ներկայացմամբ. «Կուժն առա», «Նուրար» եւ «Կաֆավիկ» երգերը կատարեցին Անուհ Հովհաննիսյանը եւ Անուհ Բալայանը, իսկ նրանց նվագակցում եւ ձայնակցում էին սերբ երաժիշտներ Լուկա Հոկսիմովիչ Բարթաթն ու Ուրու Մարշինովիչը: Ուրախ ենք, որ մեր մեքի եւ ձեռքի աշխատանքից գոյացած գումարը կուղղվի բարեգործության: Խաղաղություն ամենֆիս, խաղաղություն Երկիր մոլորակին, մեր մայր հայրենիքին:

ԱՆՈՒՑ ԲԱՆԱՅԵՆ
Բելգրադ

⇒ **Հայաստանի կրկեսային ավանդույթները հարուս են, բայց ստացողներ կրկես չունենք: Դիտում են, տա տարի առաջ գրվեց, որ կառավարությունը Երեանի կրկեսի շենի վրա 107.9 միլիոն դամ է ներդրել, հեսո դայթեցրել է զմբեթը՝ սեղում նոր, ավելի հարմարավե են ժամանակակից շեն կառուցելու նդատակով: Այսօր ունենք կրկեսի վերականգնված շեն, սակայն հազվադեպ կրկեսային ներկայացումները սեղի են ունենում շադի-սոյում...**

Արտակ Հարությունյան. Կրկեսի ոլորտի ֆունդատոր

տղները դրանով չեն չֆացել, ընդհակառակը, դարձել են ֆաջ նագարներ: Այս ցավը միայն իմը չէ, այլ հագարավոր մեր հայրենասերներինը. մի՛ կարծեք, թե Հայաստանում սիրող մթնոլորտը դրում աղորդին չի վերաբերում: Մենք մի օրգանիզմ ենք, Հայաստան կատարողները ունեն 60 տկոսը դրսից է, եւ երագում ենք այն ժամանակը, եր աշխարհը կգովի Հայաստանի արտարանները, «թողարկված է Հայաստանում»-ը կվերաբերի տարբեր բնագավառներին ու, ինչո՞ւ ոչ, նաեւ կրկեսին: Ամբողջ աշխարհով մեկ մենք ունենք կրկեսի տարբեր ժանրերի տա տղանդավոր հայ դերասաններ, բայց չիայնակեց մեկը, որը կարողանար կազմակերպել հայկական կրկեսային կոլեկտիվ... Շահ դերություններ հիմա մեծ գումարներ են ներդնում կրկեսի ծագրերում, չէ՞ որ սա էլ դերության գանձերից է: Գիտեի՞ք, որ սովետական ժամանակ վայուսայով

ամենանեկամատեր արվեստը եղել են բալետն ու կրկեսը, դա փաստ է: Մեր հայկական կրկեսային կոլեկտիվը համարվում էր լավագույններից մեկը, որտեղ աշխատում էին լեգենդար արտատներ՝ **Ստեփան Խահակյան, Լեոնիդ Ենգիբարյան, Նազի Շիրայ, Կադարակ Արզումանյան**, ծաղրածուներ **Հարությունյան** ու **Միներեյան**, ձեռնածու **Հակոբյան** ամուսիններ եւ հարգարժան ուրիշ դերներ: Չեմ կարող չեել նաև իմ տղանդավոր գործընկերներին՝ **Վիլեն Մելիքյանյան, Անտոն Փիլոսյան, Էդուարդ Հակոբյան, Մարտիրոս Զեչյան**, որոնք նույնպես բարձ են դադել ու դադում կրկեսի հայ արտատղողները: Պայծառ ու բարի հիտողություններանց, ովքեր այս աշխարհում չեն, իսկ աղորդներին թող Աստված առողջություն եւ ուժ տա...

դիատեսը ձեզ կարող է տեսնել կրկեսի արենայում: Իհարկե, հեստում են մեր Հայաստանի կրկեսի զարգացմանը, տա են ուրախանում՝ տեսնելով **Նաիրա Պետրոսյանի** սաներին տարբեր բեմերում: **Կարդանյան** եղբայրներն ինձ առաջարկեցին աշխատել իրենց ծագում, որը ներկայացրել են ձեր հիտած «Հագդան» ստդիոնի մոտ գեմվող շղի կրկեսում: Ցավով, ես դայնանագրեր ունեմ միմչեւ եկող հումվարի վերջը, այդ դատառով չկարողացա գալ Հայաստան: Մեր հայ ժողովրդին սրանց ցանկանում են խաղաղություն, իմաստություն եւ ամենակարեւորը՝ որ նրա համար առաջնայինը լինի բանականությունը, ոչ թե էնցիոնալ դրոշմությունները: «Մենք ֆիչ ենք, սակայն մեզ հայ են ատում», եւ բոլորս դեք է կարողանանք սերը տեսնել Տիրոջ եւ մեր մեջ: Այսֆանը, հուտով են՝ ժամանակը կգա, բարին էլ՝ հեսը: Շնորհակալ են ձեզ, Արծվի՛ ջան, լավ հարցերի ու ձեր հեսարֆրության համար: Առողջություն եւ ամենայն բարին...

-Դեստում եք Հայաստանի կրկեսային կյանին: Եվ ե՞րբ երեանցի հան-

ՀԱՐԻ ՌՈԼՆԻԿ

ConcertoNet.com

Հայաստանի ազգային ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի (ՀԱՖՆ)՝ երեկ երեկոյան (Նյու Յորքի «Քարնեգի հոլում» - թարգմ.) սեղի ունեցած համերգը նվիրված էր **Արամ Խաչատրյանի** 120 եւ **Սերգեյ Ռախմանինովի** 150-ամյակներին: Ունկնդրի համար ավելի զարմանալի այն է, որ ՀԱՖՆ-ն երկու օրի հետո 100 օրական կդառնա: Եվ որ այս ընթացքում նրանք աշխատել են հայտնի արտիստների հետ՝ Ալեքեանզի-ից մինչեւ Յուկերման, ելույթներ են ունեցել աշխարհով մեկ եւ ձայնագրել բազմաթիվ սկավառակներ:

Պե՛տք է առանձնապես զարմանալ: Հայաստանը, որի թագավորությունը ժամանակին սարածվում էր ամբողջ Անատոլիայում, աշխարհին սվել է այնպիսի կոմպոզիտորներ, ինչպիսիք են Ալան Հովհաննեսը, Խաչատրյանը եւ Պենդերեցկին (վերջինս ծնվել է Լեհաստանում, բայց նրա ճանաչումը ու դերերը հայ էին): Կոմպոզիտորներ են իմ սիրելի գրողներից մեկին՝ Վիլյամ Սարյանին: Բացի այդ, սվել է բացարձակապես յուրահասակ երաժշտական գամմաներ, հարմոնիաներ ու մեղեդիներ:

Որոշ կոմպոզիտորներ կարող են փորձել թաքցնել արաբական, երալական, հին հունական ու կովկասյան այս անհավանական համադրությունը: Բայց Արամ Խաչատրյանին դա դուր է գալիս, եւ նրա երաժշտությունը լիովին ճանաչելի է: Այսպիսով, երեկ երեկոյան կատարված երկու ստեղծագործությունները ծանոթ էին թվում նույնիսկ նրանց, ովքեր միայն գիտեին նրա «Սերով դարը»:

Ակնհայտ է, որ ՀԱՖՆ-ն ստեղծված է այս երաժշտության համար, եւ դիրիժոր **Էդուարդ Թոփչյանի** ղեկավարությամբ դրսևորվեցին երաժիշների

անհասակ գույները: Ամենից առաջ նկատելի ունեն շեղ լարայիններին: Ջայներանգները կոտ էին (սակայն երբեք՝ կոմիս), դրանք բարձրանում էին, երբ երաժշտությունն էր դադարում, իսկ մնացած հասկանում հյուսել էին: Փողային մեմբրանները հիասքանչ էին նվագում (կասարողների ցանկը հասու չէր, ուստի չեն կարող մեկ անունները): Կոմպոզիտորին չափազանց անհրաժեշտ փողային եւ հարվածային գործիքները վերահսկողության ներքո էին, բայց միտք՝ ազդու կերպով:

Մասեստո Թոփչյանն ուներ երկու արժանիք եւ մեկ (իմ կարծիքով) խանգարող հանգամանք: Արժանիքները նրա լիակատար վերահսկողությունն էին նվագախմբի նկատմամբ եւ Խաչատրյանի երաժշտության կառուցվածքի անսխալ զգացումը: Կոմպոզիտորի համար էական է նվագախմբային կրեդենցիալը: Անկախ նրանից, թե որքան հանդիսավոր էր սկիզբը (ինչպես «Սոպրակալի» «Աղաջոյում»), նվագախմբի հնչողությունն անխուսափելիորեն ուժեղանում էր, ավելի հագեցնում, դայծառանում: Եվ Էդուարդ Թոփչյանն այս դրվագները լուծում էր նրբորեն եւ առավելագույն վերահսկողությամբ: Սակայն Ջութակի կոնցերտի, ինչպես եւ նվագած «Աղաջոյի» եւ հաջորդած Ռախմանինովի խնդիրն այն էր, որ դանդաղ դրվագները չափազանց դանդաղ էին, գրեթե ետ մնացող: Այո՛, նա ՀԱՖՆ-ն թմբիրից արագ դուրս բերեց դեղի տղամարդիկ դրվագներ, բայց հուզական ռոմանտիկ զգացմունքները գերակայում էին: «Սոպրակալի» այդ երեք հասկանքները սխալ էին (Խաչատրյանը միտք էլ դրող է): Ջութակի եւ նվագախմբի կոնցերտը չափազանց նրբազեղ էր:

Երեսնից՝ վառ գույներով

Marissas Vazarkis

Ինչպես դիրիժորը՝ ջութակահար **Սերգեյ Խաչատրյանը** եւս գուրկ է թատերականությունից, Ջոուա Բելին հասու էր դադարից: Գվարների դեպքերի դասը դասաբար նրա ջութակի ձայներանգները հնչել էին, երբեք՝ ցուցարարական, բոլոր երեք կադենցիաներում էլ մոտավոր կենտրոնացած: Ինչ խոսք, սա ամենաբարձր էներգիայով կոնցերտ է: Պարոն Խաչատրյանը բավական աշխույժ էր, եւ «Անդանեսի» սուստենուսոն (միօրինակ բարձրություն) աղեղնալից գեղեցիկ դարձավ բավական սխուր ներածությունից հետո: Այն ավելի ամբոխահաճ էր ու հավանաբար զոհաբերել է նաեւ Իսիֆ Սայիմին: Շոսակովիչի հետ համեմատած՝ մեկ արբերություն: Վերջինս ստիպված էր հաճախել հասկանալի: Դրանք նույնիսկ խորհրդավոր են, որքան հաղթական: Արամ Խաչատրյանը փչ խնդիրներ ուներ մեկուկուսիքով մտայնության փչ ծանոթ էջերից

կան երաժշտությունը էֆսրավերս էր, իմպուլսիվ եւ ցուցարարական նրա անհասակականությունը:

Եվ հայ Խաչատրյանը, եւ՛ Սերգեյ Ռախմանինովը ծնվել են սխալ ժամանակներում: 20-րդ դարի կեսերին նրանք չխոնարհված ռոմանտիկներ էին: Ռուս Ռախմանինովը մի փոքր կորցրեց ժողովրդականությունը (չնայած այն հետագայում շեշտակիորեն աճեց՝ եռանդուն դաժանամուրային նվագի շնորհիվ): Խաչատրյանը որոշ ցրջանակներում դեռեւս համարվում է... այսպես ասած, աղադասակարգային: Գեղեցիկ արաբաշարիկ մեղեդիները չեն գնահատվում «լուրջ» երաժիշների կողմից:

Ռախմանինովի երկրորդ սիմֆոնիան գրվել է իր սավառնող մեղեդիներով, իր հյուսված հյուսվածքով եւ, անխուսափելիորեն, կրակ ու բարձրաձայն եզրակալիչներով: Էդուարդ Թոփչյանն այդ ամենը որսաց իր հրաշալի նվագախմբով: Երկրորդ եւ չորրորդ մասերի սեմբլերը բավական գրավիչ էին, իսկ վերջին դրվագները՝ բացահայտորեն հիասքանչ:

Ես դարձվեցի կատարած խաղաղությանը, երբ նա քիսի դուրս եկավ: Ես խաղաղությամբ կատարեցի մի ֆանի դուրս, որ դա կլինի «Սերով դարը»: Բայց ո՛չ, դա այլ երեւելի մոտ էր՝ «Դիմակահանդեսի» վախճան: Հանդիսատեսի համար այն անխուսափելիորեն հմայիչ էր եւ արժանիորեն հյուսված:

27 նոյեմբերի 2023 թ. Ազգերենից քարտեզագրող ԱՇՈՏ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԷ

[1] Իրականում՝ միայն ճանաչողը լեհասեր **Եվգենյա Շիլկեիչն** է, որը նրան մանկության տարիներին հաճախ տարել է հայկական եկեղեցի՝ դասարանի (ծան. թարգմ.):

Ֆրանսիական «Պրես դը լա սիստե» հրատարակչությունը վերջերս լույս է ընծայել ֆրանսագիր հայագի գրող **Կորին Զարզավաթյանի «Ռոզը Դարբեֆից»** վեպը: Սա մի ճամփորդու-

Կորին Զարզավաթյանի «Ռոզը Դարբեֆից»

թյուն է դեղի հայ ընտանիքի սիրտը եւ դասունությունը մի երիտասարդ աղջկա, որն ունի մի կիրք՝ թատերը եւ մեկ երազանք՝ հանդիպել ֆրանսիացի հռչակավոր դերասանուհի Սառա Բեռնարին: Սակայն մենք գտնվում ենք 1894 թվականի Օսմանյան կայսրության մի նահանգում, որտեղ ազատության երազանքները դժվար է իրականացնել, հասկալիս կոնց համար: Դարբեֆիում հակադրության ընտանիքն ապրում է ավանդույթի եւ արդիականության միջոց: Մինչ ավագ եղբայրները ուսման են մեկնում Եվրոպա, ընտանիքի կրտսեր զավակին՝ ջերմեռանդ ու վճռական

Ռոզին, ի վերջո հաջողվում է հասնել Կոստանդնուպոլիս եւ տեսնել հյուրախաղերի եկած «Ասվաթային Սառա-յի» խաղարկությունը: Ֆրանսիական մեակույթի երկրորդ ուղևոր, թվում է, շատ մոտ է իր երազանքների իրականացմանը, բայց «Կարմիր սուլթանի» Արդուլ Համիդ 2-րդի հայտնաբերված ֆաղափականությունը նոր խնդիրներ է բացում երիտասարդ աղջկա առաջ... Ըստ վեպի ծանուցման՝ «Ռոզը Դարբեֆից» վեպը վկայում է բացառիկ կանանց խիզախության եւ ընթացողության մասին, ներկայացնում է հայ ժողովրդի դասունության փչ ծանոթ էջերից

մեկը եւ հարգանքի տուր մասուցում 19-րդ դարավերջին ի նոյաւս հայության գործած ֆրանսիացի անհասակականություններին: «Սի ընտանեկան ուրմանկար՝ արեւելյան զգացողությամբ, ողբերգական եւ միաժամանակ՝ տալլ»:

Կորին Զարզավաթյանը գրող եւ դերասանուհի է: Մինչ «Ռոզը Դարբեֆից» վեպը նա եղբոր՝ **Ռիստ Զարզավաթյանի** հետ համահեղինակել է «Հայկական խոհանոց» (2017, առաջաբանը՝ ճանաչված երաժիշտ **Անդրե Մանուկյանի**) եւ «Հայաստանը եւ հայերը A-ից մինչև Z» (2020) հասորները: Ա.Ք.

➔ 6 Եվ վերջապես հայկական բիզնեսի ակնկալիքի մասին՝ Հյուսիս-Հարավ առանցքի գործարկման եւ ամբողջ ծավալով աշխատանքի արդյունքում: Վերին Լարս անցակետով հայկական բեռների առափունը անընդհատ մեծանում է: Այդ անցակետի արդիականացման աշխատանքների հաջող ավարտից հետո օրական հնարավոր է ավելի քան 1400 բեռնատար մեքենա անցկացնել: Եթե չեն լինում բնական եղանակային արգելներ, այդ ճանապարհով հայկական, վրացական, ադրբեջանական, թուրքական եւ իրանական բեռնատարների ֆանակը նույնիսկ էադես ավելանալու դեղիքում մոտակա տարիներին սկզբունքորեն բավարարվելու են մեր գործարարների կարիքները: Վրաստանում շուտով կավարտվի Կազբեգի բնակավայրի մոտ թունելների շինարարությունը եւ վրացական ճանապարհների թողու-

Եվրասիական ճանաչական ինտեգրման գործընթացը

Նակությունը էադես կնեծանա: Հարկ է արձանագրել, որ Բաթումի եւ Փոքի նավահանգիստների հնարավորությունները սկզբունքորեն բավարարում են Հայաստանին: Եթե հայ-թուրքական բանակցային գործընթացը հաջողությամբ ավարտվի, ադա հայկական բեռնափոխադրողները նոր հնարավորություն կստանան օգտվելու միջերկրածովյան Մերսին նավահանգից, որն ավելի մեծ է, քան Բաթումի եւ Փոքին միասին վերցրած: Հայկական բիզնեսը, մասնավորապես բեռնափոխադրողները առայժմ հոռետեսներ են սրամարդկած Ադրբեջանի տարածով դեղի Ռուսաստան եւ Կենտրոնական Ասիայի երկրներ բեռներ փոխադրելու հեռանկարի հարցում: Բայց բոլորը կարծում են, որ եթե Նախիջեանով անցնող երկաթուղին բացվի

Հայաստանի համար, ադա Հայաստանը եւ Իրանը հնարավորություն կստանան անհամեմատելի մեծացնելու ինչպես բեռնափոխադրումները, այնպես էլ ուղեւորափոխադրումները: Արդեն 10 տարուց ավել մենք ֆնարկում ենք արթագական երթուղու վերագործարկման հարցը: Անցած տարիներին, չնայած ռուսական դիվանագիտության ձեռնարկած որոշ ֆայլերի, հարցը տեղից չի արժվում: Սակայն հույսեր կան, որ Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի միջոցով Հարավային Կովկասի տարածով սրամարդրային հաղորդակցության զարգացման դեղիքում (ժամանակակից միջազգային հարաբերությունների սրամարդրային ծիրում) հարցը կարող է ֆնարկման նոր առարկա դառնալ: Հայ փորձագետները ան-

ցյալ տարիներին առաջարկել են ներգրավել Բելառուսի եւ Ղազախստանի (Վրաստանի հետ լավ հարաբերություններ ունեցող երկրների) հնարավորությունները ազդելու արթագական երկաթուղին վերագործարկելու համար: Մասնագետները չեն բացառում նաեւ, որ «3+3» վերոհիշյալ ձեւաչափի հաջող զարգացման դայմաններում այս հարցը նորից կարող է մտնել օրակարգ: Ամփոփելով ասվածը, հարկ է մեկնել, որ Հարավային Կովկասում հաղորդակցության ուղիների վերագործարկման հաջողությանը կարող են նոյաստել հարեւան երկրների ֆաղափական ջանքերը, որոնց դարադայում դրական միտումները կարող են ավելի գերակշիռ հանգամանք լինել, քան առկա բացասական զարգացումների միտումները:

Ցուցահանդես, որ դասախոսների յուրօրինակ ֆնուբյունն է իրենց ուսանողների առջեւ

Երեւանի կենտրոնում վերաբացվեց «Ալբերտ Եւ Թովե Բոյաջյան» ցուցահանդեսը, որում կազմակերպած անդամիկ ցուցահանդեսում ներկայացվում են Հայաստանի գեղարվեստի ժողովրդական ակադեմիայի Գեղանկարչության եւ գծանկարչության ամբիոնի դասախոսների ստեղծագործությունները: Քսանտերու սարի առաջ հիմնված մշակութային այս օջախը գործում է Գեղարվեստի ակադեմիային կից, նրանում բազմիցս ցուցադրվել են թե՛ ուսանողները եւ թե՛ դասախոսները: Իհուում են, անգամ, նրանում մեկ գործի ցուցադրություն, որը նույնպես մշակութային միջոցառման մի տեսակ է: Մահը վերանորոգումից հետո դարձյալ կղառնա նորաստեղծ գործերի ներկայացման հարթակ, նաեւ՝ աղազա գեղարվեստագետների առաջին լուրջ ֆայլերը ցուցադրելու վայր: Այս ամենի կողմին ավանդույթ է ակադեմիայի դասախոսների գործերի համահավաք ցուցադրությունը, որը, ինչպես բնորոշեց **Արամ Իսաբեկյանը**, դասախոսների ֆնուբյունն է իրենց ուսանողների առջեւ:

Ահա, այս կերպ, հանրության ֆնուբյունն իրենց գործերն են ներկայացրել Տասնվեց նկարիչներ՝ Արամ Իսաբեկյանը, Էդվարդ Վարդանյանը, Փարավոն Միրզոյանը, Ժորա Հայրապետյանը, Գարիկ Մանուկյանը, Արթուր Հովհաննիսյանը, Սեփակ Էլբակյանը, Արսեն Ղազարյանը, Անդրեյ Շուգարովը, Սահակ Պողոսյանը, Մանե Մակյանը, Հայկ Աղաբեկյանը, Գագիկ Ղազարյանը, Հովսեփ Պաղիկյանը, Սուրեն Սաֆարյանը, Հրանտ Հարությունյանը, Ազատ Պետրոսյանը, Հարություն Ավա-

զյանը եւ Գրիգոր Գեղամյանը: Իրարից բացարձակապես տարբեր ու նկարչական ոճերով, ունենալով բազմազանություն՝ ակադեմիական նկարչությունից մինչեւ վերացական նկարչության բազմազան դրսևորումներ, ճանաչելի, ընդգծված «ձեռագրակերպեր», միմյանցից ցցուն թեմատիկ անջատվածություն: Մի խորագրի ներքո ներկայացված գործերը հազիվ թե հնարավոր լինի ամբողջացնել: Բայց, չնայած ցուցադրված գործերի սակավությանը (հնարավոր չէ երկու՝ համեմատաբար փոքր տարածքում մեծաքանակ գեղարվեստական գործեր տեղադրել), կարելի է գտնել մոտավորապես բնութագրել այն արվեստային միտումներն ու նախասիրությունները, որոնք ունեն մեր նկարիչները հիմա: Թեև թեմաների տարբերությունը, սա մեր իրականության արտացոլանքն է, մտավորականի զգացմունքների եւ խոհածության ամբողջականությունը, կենցաղային դասերներից մինչեւ բնության իրական

եւ անիրական արտածումները, մասնատված մարդկային մարմնաձևերի համարումներից մինչեւ կանացի մերկ ձևերի ակնարկ-նշանակումները՝ գունային բռնկումներով, Հայաստան աշխարհի վառ գույներով բնաշխարհի խորհրդադասերից մինչեւ հոգնությունից ջլատված անձի դասերը, հոգու փեղկերը՝ դարակառարի նկարագրությամբ դիտողի առջեւ բացող խորհրդադասերից մինչեւ թափանցիկ մեռու դասանկար, ընդգծում դեղինի վրա

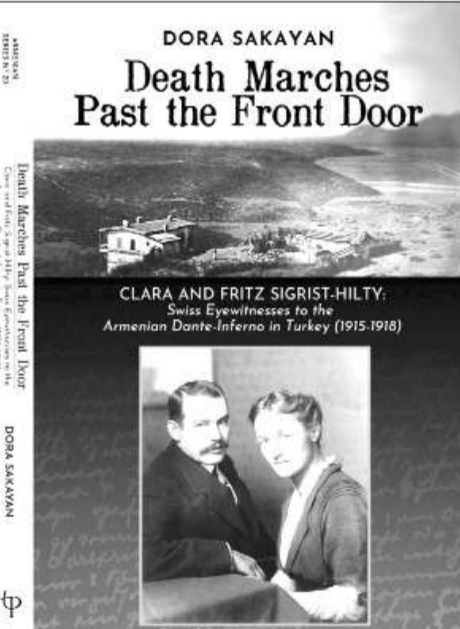
բացված խոռո - սեւագույն արեւածաղիկներից մինչեւ հեթանոս հունչեր՝ կնոջ արթնների տրագներով եւ եթերներում թռչեփով... Հեթանոս հունչերը **Էդ. Վարդանյանին** են, մարդահայաց արեւածաղիկները՝ **Սահակ Պողոսյանին**, հողմավար ծառը՝ **Հարություն Ավազյանին**, բացուխուփ եղող դարակառարը՝ **Մանե Մակյանին**, սաֆ գունային ցողմամբ դասը՝ **Գրիգոր Գեղամյանին**: Մարմնաձևերը վերադա-

ապրվել են **Ազատ Պետրոսյանի** կսավին, ֆանասյա տարբերությամբ վրձնված իր երկու բնանկարներն է ներկայացրել **Անդրեյ Շուգարովը**, մեկը՝ ակադեմիական ճգնաժամով, մյուսը՝ վերացարկունից դեղին իրադասություն անցումներով: Արսափն հանգստության ներքո թափված կենտրոնացած, թափուն - լարված հայացք ունի **Ա. Իսաբեկյանի** «Որդու դիմանկար»-ը: **Սուրեն Սաֆարյանի** «Դիմարություն» խորագրված կսավը հայաստանյան դասերը

է, վառվռուն գունաբաշխմամբ եւ լեռ ու ձորի, երկինք - հողի դասերով առավել սիրտ արտահայտություն. այդ սերն է հենց ազգի դիմակայության գլխավոր գեմը: **Սեփակ Էլբակյանի** «Ծաղիկներ»-ն մտքերու սանում է դեղին դեմոնականական «Քաջ Նազար»-ը: Չոր չէ ծաղիկների կերպարներ կերպի անդրադարձն անգամ այս փոքր ցուցադրությունում: Մյուս կսավը՝ «Աղջիկը եւ ծաղիկներ», 2023-ին նկարել է Ա. Իսաբեկյանը: Գեմարտությունը լսե՛ք ծաղիկներից: Կա նաեւ այլ մեկնաբանություն. այդ ծաղիկների ձեռքում են կառավարման դեղերը: Խաչելության հավերժական թեման է արծաթում **Արսեն Ղազարյանը**, որի կողմից յուրաներկի գործածման տեխնիկան, իմ տղավորությամբ, նոր, սովորականից տարբեր ուրակ է գեղանկարչության մեջ: Երկար կանգ են առնում հոգնածությունը մարմնավորող մարդու դասերի առջեւ: **Գագիկ Ղազարյանի** կսավը կվերանվանելի եւ մի «Խաչելություն» կամ թե՛ «Ծիֆին դասերը». անձնական հոգնություն չէ. մաշված կռները, կորացած մեջքը մեր օրերի մեջ ճի՛շ է, թե՛ հուսաբեկություն: Նախատեսվում է այսուհետեւ «Ալբերտ Եւ Թովե Բոյաջյան» ցուցահանդեսում մեծ «հաշվետու» ցուցահանդեսներ բացել մի ֆանի ամիսը մեկ՝ այսուհետ դասախոսներին դրդելով կենտրոնանալու ոչ միայն մանկավարժական գործունեության վրա, այլ նաեւ՝ ակսիվորեն ստեղծագործելու:

ՀԱՄԱՅՆ ՍՏԵՓԻԱՆ

Շվեյցարացի գույզի վկայությունները Հայոց գեղաստանության մասին

Ֆրեդրիկ (Կալիֆոռնիա) ղեկավարող հրատարակչությունը անգլերեն լույս է ընծայել իր հայկական շարքի 20-րդ հատրը՝ «Death Marches Past the Front Door: Clara and Fritz Sigrist-Hilty, Swiss Eyewitnesses to the Armenian Dante-Inferno in Turkey (1915-1918)» (Մահվան շարայումը անցավ սան առաջով: Թուրքիայում Դանթեի հայկական դժոխքի ականատեսը դարձած շվեյցարացի գույզի՝ Կլարա Հիլտիի եւ Ֆրից Չիգրիստի վկայությունները) խորագրով: Հասրի հեղինակն է Մոնրեալի (Կանադա) ՄԳԻԼ համալսարանի գերմանական բանասիրության հնուս մասնագետ դոկտ. **Դո-**

րա Սազայանը: Գիրը խմբագրել են «Հայկական շարքի» գլխավոր խմբագիր՝ **Բառլու Տեր-Սյրիշյանը** եւ **Ջարեհ Ծղնավորյանը:** «Այս 20-րդ հատրը կարելու ներդրում է հայագիտության եւ գեղաստանագիտության բնագավառում: Շվեյցարացի գույզի ցարդ անհայտ դասությունը եզակի հավելում է, նոր բացահայտում 1915-ի իրադարձություններին, - նեւ է Տեր-Սյրիշյանը: - Դոկտ. Սազայանը անգնահատելի աշխատանք է կատարել»:

Պատմությունը հետեւյալն է. իրենց հարսանիքի ելեղեցական արարողությունից հետո ինժեներ-ժնարար Ֆրիցն ու բուժույր Կլարան Վարդեմբերգից (Շվեյցարիա) գնացրով, Բալկանների դասերակական գոթներից անցնելով մեկնում են հարավարեւելյան Թուրքիա, որտեղ ճիշտ է մեղադրված անցկացնելու հարմար վայր չէր, բայց Ֆրիցի աշխատանքն էր այնտեղ: Նա 1910-ից աշխատում էր Բաղդադի երկաթուղու կառուցման վրա: Կոնստանդնուպոլսում կարճ կանգառից հետո, գույզը մի ֆանի ամսից մնում է Էմբիլիում, աղա հաստատվում է երեք տարի անցկացնում Զելլերում: Թուրքիայում տեղավորվելուց անմիջապես հետո սկսում են հայերի տարագրությունները, եւ հազարավոր հայեր անցնում են մոտա-

կա լեռան լանջին զսնվող իրենց սան դռան առջեւով: Մահն երեք տարի ակամատես են լինում իրենց խոսքերով՝ «մարդկային լույսի աստիճանական խավարմանը այդ զառիթափ կիրճում»: Հալեղ կատարած իրենց կարճատե ուղևորության ընթացքում այցելում են Կաթմայի (Ղաթմայի) համակենտրոնացման ճամբարը եւ հասկանում, որ Զելլերում իրենց տեսած մարդկանց երթերը կանխամտածված զանգվածային սղանության բաղկացուցիչ մասերն են: Տղավորությունն ամրադնդվում է նաեւ այն փաստով, որ երկաթգծի կառուցմանը մասնակցող բազմաթիվ հնուս հայեր նույնպես սղողված են լինում մաս կազմել մահվան այդ շարայումներին: Կլարան գրի է առնում այդ բոլորը իր ծոցատեսում: Աղա գրում հուշագրության իր տարբերակը: Ֆրիցն իր հերթին երկու դասություն եւ մեկ մամակ է գրում:

Դոկտ. Դոնա Սազայանը ուսումնասիրելով շվեյցարական արխիվները եւ հիմնվելով **Հայկ Արամյանի** 1971-ին հրատարակված հուշագրության վրա, հրատարակում է հյուսում իր «արկածային դարձանակի դասությունը», թե ինչպես 1916-ին Զիգրիստ-Հիլտի գույզը մահվան ճիրաններից փրկվում է իրենց դասերակարանի դասախոսանա-

Սազայանի գիրը բաղկացած է երեք մասից: Պատմում է երեք անհատների՝ Ֆրիցի, Կլարայի եւ Հայկ Արամյանի դասությունները, որոնք իրական կյանքի ցավերն ու տառադանքը նկարագրելով՝ նաեւ փրկուցական բարեհաջողության եւ կարելցանքի մասին են արտահայտվում:

Դոնա Սազայանը գերմանական բանասիրության բնագավառում դոկտորական է դաստիարակել Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան դեղահամալսարանում: Գերմաներեն է դասավանդել Երեւանի ղեկահամալսարանում, որտեղ եւ դարձել է Օսար լեզուների ամբիոնի վարիչը: Կանադա տեղափոխվելով շարունակել է մանկավարժական աշխատանքը ՄԳԻԼ համալսարանում: Այնուհետեւ խորացել է հայագիտության մեջ: Գրել է, խմբագրել է եւ թարգմանել ավելի ֆան 30 հատրներ ինչպես գերմանական բանասիրության, այնպես էլ հայագիտական ուսումնասիրությունների վերաբերյալ: Հրատարակել է նաեւ իր մորական դասերի՝ դոկտ. **Կարապետ Խաչերյանի** ականատեսի վկայությունները՝ 1922ի Չմյուռնիայի աղետալի դեղերի մասին, որը թարգմանվել է աշխարհի ինը լեզուներով:

Պատմանց՝ ՀԱՄԱՅՆ ՍՏԵՓԻԱՆ (The Armenian Mirror-Spectator)

«Անբացարելի միակցության» ուժը

ՀԱՍՄԻԿ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

սելը անցկացնում է Բելգիայում բնակվող մի հայուհու հետ: Հայաստանում երրորդ անգամն է:

-Շաս բան են սովորում այստեղ, ամեն այցելությանս փորձում են նոր բաներ մտադասել, որոնք իմ հայ ընկերները, չգիտես ինչու՝ չեն օգտագործում, կամ էլ՝ հազվադեպ են օգտագործում: Վերջերս նրանց զարմացրեցի «համայնադասարան» բառով: Ինչ հնչում է, չէ՞՝ համայնա-դաս-կեր...

-Հայաստանում սովորեցի նորովի ընկալել երաժշտությունը, հասկալիս՝ ազգայինը: Մի խոսքով, Հայաստանի հետ ինչ-որ անբացարելի միակցություն են զգում. ես փնտրում էի այդպիսի զգացողություն, ես այն այստեղ գտա: Երբեմն համեմատում եմ Հայաստանը Եվրոպայի հետ, թե ինչպես են հայերը վերաբերվում կյանքին, նրա հրաճոք հանգուցահարցերին: Համակրանքս հայերի կողմն է, որովհետև նրանք փորձում են ելք գտնել յուրաքանչյուր դժվար վիճակից, Եվրոպայում են ստեղծել, զավակներ կրթել, մեծացնել:

-Մտածում եմ, որ Հունգարիայի դաստիարակության մասին Հայաստանի վերաբերյալ լավ կողմնակալ է ու կաղ չունի Եվրոպայի հունգարացիների հետ, Եվրոպայում է նա, իմ հայրենիքում Եվրոպայի գիտնալիս Հայաստանի մասին ու ջերմ են վերաբերվում: Բայց առայժմ ֆինանսն ու նավթը ամեն ինչ որոշում են:

Մարտիլը սովորում է միջազգային հարաբերություններ՝ Նիդերլանդների ամենահին՝ Լեյդենի համալսարանում: Ըստ Եվրախորհրդի ուսանողների փոխանակման Erasmus ծրագրի, 2023 -ի ամենամային ուսումնական կիսամյակը ղեկավարում է անցկացնել Եվրոպայում, համալսարանում: Սակայն առկա միջազգային իրադրությունը ի չի դարձրել այդ ծրագիրը: Ինչպես ասում են, չկա չարիք՝ առանց՝ բարիքի: Իր դասարանում հայրենի վաղեմի բարեկամուհի, Հայաստան-Հունգարիա մշակութային կապերի եւ համագործակցության ընկերության նախագահ **Անահիտ Սիմոնյանի**

աջակցությամբ Մարտիլը հնարավորություն ստացավ ակադեմիական դասերից հեռանալու անցկացնել Հայաստանում: Տիկին Անահիտը Մարտիլի համար մեծակեր է բազմաբովանդակ միջազգայնագետ թարգմանում է Հունգարիայում Հայաստանի դեսպանության կայքի նյութերը՝ հունգարերեն: Ծրագրի հաջող կետը Թյուրինգի երկրների կազմակերպության կազմում Հունգարիայի, որդես դիտորդի՝ դերակատարության ուսումնասիրությունն է, մասնավորապես, վերջինիս՝ Ադրբեյջանի եւ Թուրքիայի հետ ունեցած բաղադրական հարաբերությունների եւ դրանցում Հայաստանի հետ կապված հարցերի լուսաբանումը: Երրորդը՝ հունգարական մամուլի էջերում Արցախյան հակամարտության լուսաբանման խնդիրներն են:

Մարտիլը ջանասիրաբար կատարում է այս կարգի աշխատանքները, որոնք իր աղաչյալ գիտական ուսումնասիրությունների հիմքն են: Ժամանակը թեւ սուղ է, բայց Հայաստանում եկեղեցիներ այցելելու նրա «մոլորակը» մեծ է: Մարտիլը իր այդ նախասիրությանը ամբողջովին սրվում է բոլոր ազատ օրերին:

-Շաս եմ սիրում Հայաստանը: Ընդհանրապես, սիրում եմ Լոռու մարզը, իր բնությամբ, դասական հուշարձաններով:

Վերջին այցելվալայրը Եղեգնաձորի սարերում ծվարված Սոփիակալվորն էր: -Երբ անգամ եմ եղել Հայաստանում, երկու անգամ Եվրոպայից մեքենայով եմ հասել այստեղ, Արեւմտյան Հայաստանի սարածին հայկական եկեղեցիները տեսնելու նպատակով: Ես այստեղ ինձ զգում եմ սանը եւ, երբ հեռանում եմ, հասցանքս՝ սրտս կեսը մնում է այստեղ, ասում է Մարտիլը:

Ես նրան դասում եմ դասական Դերսիմի ԵՐԿԱՆ եկեղեցու մասին, որ ինքնապես ասում եմ այցելել հաջորդ ամռանը: Նրա աչքերը փայլում են. «մարտիրոսները» մեծակեր է...

Գրի Ընդհանրապես կկայանա դեկտեմբերի 13-ին, Ավ. Իսահակյանի անվան գրադարանում, ժամը 15:00-ին:

Իմաստաբանական բառարան

Վասն այլ ազգաց

Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում ընդունված չէ ազգային հասկանիչներով օժտված էթնիկ միավորներին անվանել «ազգային փոքրամասնություններ»: Վերջիններս Իրանում կոչվում են «կրոնական փոքրամասնություններ», քանի որ երկրում բնակվող Իրանի բոլոր բաղադրյալները, առանց բացառության, (ազգությամբ) իրանցիներ են:

Հայերը, զրադաւսականների, հրեաների ու ասորիների նման կրոնական փոքրամասնություններ են՝ սահմանադրությամբ վերադասված բոլոր արժանություններով, այդ թվում՝ իրենց համայնքային շահերը դասարաններում նմանապես «ազգային» դասարաններում ղեկավարվող «ազգային» դասարաններում ունենալու իրավունքով:

Ընդհանրապես «ազգ», «ազգային», «ազգայնական» բառերի նկատմամբ Իրանում վերադասված մոտեցում գոյություն ունի (հավանաբար, այլուց կողմից «դեմագոգիկապես» ենթարկվելու) վստահ կանխելու համար, եւ անգամ իսլամական հեղափոխությունից հետո մեղաբարձի փոխարեն լայն շրջանառության մեջ է դրվել «իսլամադավան համայնք» իմաստով «ՈՒՄՄԱ» եզրույթը: Դրանով հանդերձ, հիմնավոր կասկածներ կան, որ հայերն ԱԶԳ բառը իրանական աղբյուրից է: Միջին դարերում «Չիլ», դալար ճյուղ՝ իմաստով ԱԶԳ բառը կիրառությունը հենց դրա աղբյուրներից է: Օրինակ, շիա կրոնագետ **Ջամալ Էդ-դին Հոսեյնի** հեղինակած հայերի «Աբու ալ-Ֆաթի Դուրանի» մեկնություններում կարդում ենք՝

«Վերջին ճյուղ ունի հազարավոր շիվեր (ազգեր), Իսկ ամեն շիվ՝ (ազգ) հազարավոր տերերներ: Թեւ հայերնում ԱԶԳ բառը համադասարանում է անգլերեն nation եւ ռուսերեն нация բառիմաստներին, սակայն մեր լեզվի զարգացման ինչ-որ ժամանակահատվածում կարծես վերադասվել է սեղի ունեցել, եւ բառը կորցրել է իր հիմնական իմաստը: Հակառակ դեպքում ինչո՞ւ միջին ժամանակի ավստրալիացիների սիրահարին հայերենով կոչելին «ջիվ ԱԶԳի», կամ գիտահիշների կարգի կաթնասունների ընթացքին՝ «կասկածազգի» ու գայլակեր գիտահիշներին՝ «ՇԱԶԳի»: Դեռ ավելին՝ «Եթերային» ձայներ արձակելու ունակությամբ օժտված թիթեռնածաղիկների ընթացքին դասարանը բույսերը ինչո՞ւ միջին կոչվելին «լրբ ԱԶԳիներ»:

Միթե կենդանիներից, բույսերին ու կենդանակերմ մարդկանց բնորոշելու համար «ազգ»-ից «ազգակրծան»-ից բացի հայերն ուրիշ բառեր չկան: Ավանդական բնավ «Ազգ» թերթին չի վերաբերում: ԳՐԻԳՈՐ ԱՄԵՆԵՅԱՆ

Լույս է տեսել

Շնորհակալությամբ ստացանք հեռուստալրագրող եւ վավերագրող **Արմեն Մովսեսյանի** «Հայից հայ» խորագրով օրերս լույս տեսած ժողովածուն՝ հաղորդումների, էյթյունների, հարցազրույցների եւ ռեպորտաժների գրավոր վերծանմամբ: «Արմեն» հրատարակչական հրատարակած 575 էջանոց գրքի խմբագիրն է **Արմեն Ավանեսյանը**, սրբագրիչը՝ **Հայկ Սիրունյանը**, էջադրույթը՝ **Արայիկ Ալթունյանի**, հրատարակության ճնշումը՝ **Արմինե Քոչարյանը**: Գրքի շնորհանդեսը կկայանա դեկտեմբերի 13-ին, Ավ. Իսահակյանի անվան գրադարանում, ժամը 15:00-ին:

ԱՍՏԴԻԿ ԳՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ճառագանգ

Հայոց լուսնային, հայ ժողովրդի մասին լուսնային ճառագանգներն զբերելու և գիտական աշխատությունները սակավաթիվ են, այդ իսկ լուսնային լուսնային և համաշխարհային առաջին և համաշխարհային: 2023 թ. այդ գրքերի շարքը համալրվեց եւս մեկով՝ լուսնային ճառագանգի «Ծովերը նվաճած հայ առևտրականները. Ասիայով մեկ սփռված հայերի առևտրական գործունեության լուսնային» («Ունի նո Արևմտահայաստանում. Ազիա րիսան կոնկրետ րեկիտի», Շյուեյչյա) մեծագուրջ լուսնային, որը լուսնային է հայ վաճառականների՝ ասիական շարքեր շրջաններում ծավալված գործունեության մասին: Շիգեմացուի մեծագուրջ լուսնային առաջին ճառագանգը աշխատանքն է, որն անդրադառնում է սույն թեմային: Հեղինակը նշում է, որ հայկական հետաքննությունը նյութեր ու փաստաթղթեր սկսել է փնտրել 2000 թ.-ից՝ նախ Մալայզիայում եւ Հնդկաստանում, ապա այլ երկրներում: Հավաքված բազմաթիվ նյութերի շնորհիվ էլ հնարավոր է եղել վերահաստատել Ասիայի հայերի լուսնային:

Գիրքը բաղկացած է նախաբանից, վերջաբանից, ինչպես նաև հետևյալ ութ գլուխներից՝ 1. Հայկական մեծահասակ ճանապարհորդ, 2. Ցամաքային եւ ծովային առևտրական ճանապարհները Հնդկաստանում, 3. Հայ առևտրականները եւ անգլիական Արևելահնդկական ընկերությունը, 4. Հայկական համայնքի մի ընթացակետի լուսնային, 5. Հայկական նավերը ասիական ծովափերում, 6. Հայկական առևտրական նավերի նավարկությունները ճապոնիայում, 7. Հայ առևտրականների գործունեությունը ճապոնիայի օտարերկրացիների բնակավայրերում, 8. Հայկական փողոցները, եկեղեցիները, հյուրանոցները:

Առաջին գլխում հեղինակը փնտրելու է 17-18-րդ դարերում Եվրասիայի մայրցամաքում հայերի կողմից ծավալված առևտրային գործունեությունը՝ նշելով, որ 1605 թ. Նախիջևանի Ջուղայից բռնի տեղահանված հայերը, հաստատվելով Սեֆյան Պարսկաստանի հարավային հատվածում, ստեղծում են Նոր Ջուղա քաղաքը, որտեղից էլ սկսում են ցամաքային, գետային եւ ծովային ճանապարհներով առևտուր անել մի շարք ուղղություններով՝ Նոր Ջուղայից Հալեթ, Իզմիր, Սամբուլ, Վենետիկ, Մարսել (արևմտյան ուղի), Կասովից ծովից Մոսկովա, Պետերբուրգ, Արխանգելսկ (հյուսիսային ուղի), Իրանից Աֆղանստան եւ կենտրոնական Հնդկաստան (արևելյան ուղի) եւ այլն:

17-րդ դարի վերջին, սարածափերում տեղի ունեցող հակամարտությունների լուսնային վերաբերյալ արևմտյան եւ հյուսիսային ուղիներով առևտրի իրականացումը դժվարանում է, ինչը սակայն բերում է արևելյան ուղու զարգացմանը: Երկրորդ գլխում, օգտագործելով այս օրոշումը գործունեություն ծավալված հայ վաճառականների թողած գրավոր նյութերը, Շիգեմացուն ներկայացնում է Հնդկաստանում հայերի առևտրական ուղիները, Լահորի հայ առևտրականներին, լուսնային է Ազրայում բարձր լուսնային զբաղեցրած հայ Մուբարաֆ Շահի, Սուրաթում հոգևորական եղած Ոսկանի եւ այլոց մասին: Հեղինակը նշում է նաև, որ

«Ծովերը նվաճած հայ առևտրականները»

Ծաղկունացի պատմաբանի աշխատությունը Ասիայում առևտրական գործունեություն ծավալված հայերի մասին

հաստատվելով Սուրաթում՝ հայերն առևտրական նպատակներով սկսում են Արաբական ծովով նավարկել դեպի Ցեյլոն, այնտեղից էլ՝ Բենգալյան ծոց, Մալակկայի նեղուց եւ Հարավ-չինական ծով, ինչպես նաև Մալակկա, Պենանգ եւ Մանիլա նավահանգիստներ:

Գրքի երրորդ գլուխը լուսնային է անգլիական Արևելա-հնդկական ընկերության (ԱԱԸ) եւ հայ առևտրականների հարաբերությունների՝ մասնավորապես 1688 թ. նրանց միջուկ կազմած առևտրական լուսնային մասին եւ փնտրելու այն հարցը, թե ինչն էր մղել ԱԱԸ-ը համագործակցելու հայերի հետ: Հեղինակը, ներկայացնելով լուսնային մանրամասները, գրում է, որ անգլիացիները ցանկանում էին հայերին օգտագործել՝ ցամաքային ուղիների փոխարեն օգտագործել ծովային ուղիները, որտեղ ԱԱԸ-ը օգտեր ուներ: Որոշու լուսնային անգլիացիները լուսնային էին, որ հայերն օգտագործեն իրենց նավերը, անցնեն ԱԱԸ-ի իրավասության սակ զեմվող ճանապարհներով եւ աղյուսի չվերավաճառեն իրենց մրցակիցներ հոլանդական եւ ֆրանսիական Արևելա-հնդկական ընկերությանը, ինչպես նաև իսրայելացի եւ լուսնային վաճառականներին: Հայերն էլ, իրենց հերթին, դեմ էին ծովային ուղիները օգտագործելուն, քանի որ ցամաքային ճանապարհներով առևտուր անելը զնայով դժվարանում էր: Վերոհիշյալ լուսնայիններից վերջինը հայերը հիմնականում խախտում էին, սակայն դա ինչ-որ չափով օգուտ էր սալիս նաև անգլիական ԱԱԸ-ին, որը չէր կարողանում առևտուր անել, օրինակ, Մանիլայում (Իսպանիայի հետ ունեցած վախաբերությունների լուսնային), որտեղ հայերն անխոչընդոտ մուտք էին գործում: 17-րդ դարի վերջից անգլիական ԱԱԸ-ն ընդլայնում է իր ծովային ուղիները հարավ-արևելյան Ասիայում, որն ազդում է նաև հայ առևտրականների գործողության վրա: Եթե մինչ այդ նրանց բնակության վայրը հիմնականում Հնդկաստանն էր, ապա 17-19-րդ դարերում նրանք հաստատվում են նաև Լահորից մինչև Սուրաթյա ընկած հատվածի գլխավոր քաղաքներում:

Չորրորդ գլուխը՝ «Հայկական համայնքի մի ընթացակետի լուսնային», թերեւս ամենահետաքրքրականն է: Այստեղ Շիգեմացուն ներկայացնում է Սինգապուրում հաստատված հայերին, որոնք թեև մեծաթիվ չէին, բայց կարողացել էին իրենց դուրսը թողնել այս երկրի վրա: Երեք սերունդ Սինգապուրում բնակված հայ ընթացակետից մեկը Հովակիմի ընթացակետն էր, որը բացի իր բնակավայրից, գործունեություն էր ծավալում նաև Հնդկաստանում, Մալակկայում, Ինդոնեզիայում եւ Անգլիայում: Այս ընթացակետի վեց անդամների գերեզմաններն այժմ Սինգապուրում են: Ընթացակետի «գլուխն» էր Մադրասում ծնված գործարար Բարսեղ Հովակիմը (Պարսիկ Ջոաֆիմ), ամուսնացած Սինգապուրի հայ համայնքի կարկառուն ներկայացուցիչ Եսայի Չախարայի դուստր Մարիա Ուրելիայի հետ, որի հետ ուներ երեք դուստր եւ ութ որդի (նրանց մեծ մասը բավական երիտասարդ տարիքում է մահացել): Հեղինակը ներկայացնում է ընթացակետի բոլոր անդամների հակիրճ կենսագրությունը՝ կանգ առնելով հատկապես ավագ դուստր Աստուրի Հովակիմի (Ազնես Ջոաֆիմ) վրա, որը նախնական լուսնային է թողել Սինգապուրում: Աստուրը, որը մոր՝ Ուրելիայի լուսնային, հրապարակված էր այգեգործությամբ, 1893 թ. իրենց այգում հայտնաբերում է խոլորձի մոր տեսակ, որը նրա լուսնային անվանակոչում են Վանդա միսս Ջոաֆիմ: Այս խոլորձը 1981 թ. ընտրվում է որոշու Սինգապուրի ազգային ծաղիկ:

Հինգերորդ գլուխը լուսնային է «Արգար եւ ընկ.» ընկերության առևտրական նավերի՝ ասիական ծովափերում նավարկության մասին: Հեղինակը նշում է, որ 20-րդ դարի սկզբին «Օսակա շոտեն» ծովագնացության ընկերությունը, դիտարկելով մոր ծովուղիներ օգտագործելու հնարավորությունը, սկսում է հետազոտել շոտեն՝ լուսնային, որ Կալկաթա, Մալակկայի նեղուց, Հոնկոնգ երթուղում ամենաազդեցիկը «Արգար ընկ.»-ի եւ Բիսանահնդկական «Սթիմի» (որին 1912 թ. լուսնային է միավորվել «Արգար ընկ.»-ի ծովագնացային ընկերությունը) համատեղ նավարկություններն էին: Չնայած ճառագանգի գործարարներն այդ ժամանակ արդեն գիտեին «Արգար ընկ.»-ի եւ նրա ունենած ազդեցության մասին, նրանք լուսնային չունեին, որ դրա սեփականատերերը հայեր էին: Շիգեմացուն այնուհետև ներկայացնում է Արգար ընթացակետի լուսնայինը, նրանց առևտրական նավերը եւ դրանց ուղիները, որոնց մեջ Մեյջիի հեղափոխությանցից հետո (1868) մտնում էր նաև ճապոնիան:

Վեցերորդ գլխում Շիգեմացուն անդրադառնում է հայկական նավերի նավարկություններին դեպի ճապոնիա՝ հատկապես կենտրոնանալով Կոբեի նավահանգիստ մուտք եւ նրա գործող նավերի վրա: 1897 թ.-ից հետո Կոբե մուտք գործած հայկական համարվող նավերից էին «ճապոնիան», «Արմենիան» (չնայած լուսնային էր գերմանական Իլիս ընկերությանը), «Արթուր Արգարը» եւ «Գրեգորի Արգարը»: Հեղինակը նշում է նաև, որ «Արգար ընկ.»-ի ծովագնացական ընկերությունը ճապոնիայում գործունեություն

ծավալելու համար հաճախ համագործակցում էր այլ երկրների, հիմնականում՝ անգլիական ընկերությունների հետ, որոնցից էին «Բրուն» առևտրական ընկերությունը, «Բերնարդ» առևտրական ընկերությունը եւ այլն:

Յոթերորդ գլուխը լուսնային է ճապոնիայում բնակություն հաստատած Միֆայել Արգարի ընթացակետի (որը հետագայում Հայաստանի լուսնային հյուսիսային դարձած Դիանա Արգարի ամուսինն էր) եւ Արգար առևտրական ընկերության գործունեության մասին: Ներկայացնելով Կոբեում եւ Յոկոհամայում սույն առևտրական ընկերության գործունեության բնույթը՝ հեղինակը տեղեկություններ է տրամադրում նաև նրանց վաճառած աղյուսների մասին: Դիանայից էին շեյլակը, որը հիմնականում գործածվում էր ձայնադրվածների արտադրության մեջ, բնական ներկանյութերը, գլխարկները, որոնք ճապոնիայի մոդերնիզացիայի եւ արևմտյան մշակույթի տարածման հետ կապված մեծ լուսնային լուսնային, արաբական խեթը, «ամենաբույժ» անունը ստացած դեղաբույս սեւագլխիկ սովորականը, ինչպես նաև ռադիոընդունիչները եւ մոտոցիկլետները: Հեղինակը նշում է, որ Արգարները, գիտակցելով անգլիական եւ այլ խոտր երկրների առևտրական ընկերությունների հետ մրցակցելու դժվարությունները, վաճառում էին այնպես կոչված «որմնախոտային» աղյուսներ:

Վերջին՝ ութերորդ գլուխն անդրադառնում է Ասիայում հայկական փողոցներին, եկեղեցիներին եւ հյուրանոցներին: Մասնավորապես, հեղինակը գրում է Կալկաթայում հայկական թաղամասի եւ դրա բնակիչների, Հարավային եւ Հարավ-արևելյան Ասիայում կառուցված հայկական եկեղեցիների, ինչպես նաև հայերի կողմից կառավարվող հյուրանոցների մասին, որոնցից կային նաև ճապոնիայում: Հեղինակը նշում է, որ Ասիայում հյուրանոցային բիզնեսում գործունեություն ծավալելու հիմնական տարածադրված 19-րդ դարի վերջին Եվրոպայում սկսված ճանապարհորդական տեղերն էր, սակայն հայ կառավարիչները նաև օգնում էին ջարդերից փախած իրենց հայրենակիցներին՝ նրանց աղյուսներ եւ աշխատանք տրամադրելով: Շիգեմացուն լուսնային է Սինգապուրի «Ռաֆլզ» հյուրանոցի հիմնադիրներ Սարգիս Եղբայրների եւ Հարավ-արևելյան Ասիայում նրանց ստեղծած հյուրանոցային «կայսրության», ճապոնիայի Կոբեում հայերի կողմից հիմնված հյուրանոցների մասին եւ այլն:

Ասիական շարքեր երկրներում հայթայթած արխիվային եւ այլ նյութերի վրա հիմնված այս աշխատությունը հետաքրքրաշարժ եւ ուսուցողական լուսնային է Ասիայում հայ առևտրականների գործունեության առաջնահատկությունների, այդ երկրներում հայերի դիրքի եւ ազդեցության, հայկական ընթացակետի եւ համայնքների մասին: Այն նաև ճապոնացի ընթերցողին է ներկայացնում գործունյա, տրուտ եւ արարող հայ ժողովրդի լուսնայինը, ժողովրդի, որը չընկրկելով դժվարությունների դիմաց՝ միշտ արթնում է առաջ...

ԳԵՂԱՍ ԷՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

ՓՄՁ-ներն ու սնտեսական փնսրսովի խնդիրը

Թվերի հետ աշխատելն անհրաժեշտություն է, քանզի դրանց միջոցով է հնարավոր արվածն ու չարվածը, խոսարացվածն ու չկատարվածը փոխանցել, արդյունքները ներկայացնել: Սակայն նաեւ իրողություն է, որ քվերը դարձադրանքի միջոց չեն, դրանք կարող են ըստ դարձադրանքի ու անհրաժեշտության կազմավորվել, որտեղ որոշիչ են հավաքողի ու ներկայացուցչի ցանկությունն ու նորասակը, վստահության գործոնը: Ասեմք մեզանք հազվադեպ է դարձադրանք, երբ ընտրատարի քաղաքում անցկացված սոցիոլոգիական հարցում կոչվածը գրեթե մասամբ համադարձադրանքի ընտրատարի արդյունքներին: Հայաստանյան միջավայրում համանման գնահատականի են նաեւ արժանանում դեմոկրատիայի կառուցման հրապարակումները, որոնցում փորձ է արվում իրողությունն այլ մոտեցմամբ ներկայացնել, գրավիչ մասնակցել:

կա, էլեկտրական լարերն են իրենց մասին հիշեցնում, դրան փակաման է անհանգստացնում... Առավել հաճախ մեր մարդիկ հույսը դնում են համասիրությունների վրա, ակնկալում նրանց օգնությունը, որն ավարտվում է հետեյալ խորհրդով՝ դիմեք հարեւաններից մեկին: Անուշահ լուծում է, միայն չգիտես, ինչպես վարձահատուց լինես հարեւան շենքում բնակվող երեւել չբարեւած մարդուն. գունար առաջարկե՛ս, թե՞ գյուղից ուղարկած սնական օղիով դասվես: Իսկ ղեկավարները, հանձնի իր կարգավորիչ դերի, օրենքի ուժով, ինչ է առաջարկում: 2000 թվականի դեկտեմբերի 5-ին ընդունված ՓՄՁ-ի օրենքով սահմանվել է դրանց երեք կարգ. գերփոխ ձեռնարկություն, ուր աշխատողների թիվը մինչեւ 10 մարդ է, փոխ մինչեւ 50 աշխատող է մինչեւ մինչեւ 250 աշխատող: Ստացվում է, որ անգամ գերփոխ արժեքակի դարձադրանքում նվազագույն 5 աշխատող հաշվառելու դեպքում ՀՀ փոխ ու միջին ձեռնարկությունների համակարգում ունենում են 500 000 աշխատող, որը թող ներվի՝ վստահության որեւէ տկուս չի դարձնականում:

փում՝ հարկային մասը, երրորդում՝ մասային գանձումները...

Բարեփոխումների սրված խոսուների դիմաց մեզանում շարունակում է իր կայունությունը հաստատել ականությունից ուժը: Ինչպես է խոսվել անասունների մորթը ժամանակակից ստանդարտներում կազմակերպելու խնդրից, սակայն՝ դրա ի ստառ բացակայության ակամաստներն են ամեն օր, ներհաղափային բեռնափոխարկումներ իրականացնողներն իրենց գնագոյացման խնդիրներն են փորձում հիմնավորել, խոսելով բեռնափոխի ու փայտի գներից, չեն դարձան ու նվազում բակերում «կարտոֆիլ» - «կարտոֆիլ» բովանդակները... Սրանք մեր մարդկանց առօրյան են, որոնցով նաեւ կարծիք է կազմավորվում տեղական մարմինների գործունեությունից մինչեւ ֆաղափային ու այլ ասիճանների դասասխանասունների համոզող: Ասեմք, վերջին տարիներին Կոմիտասի դոկտրայի սկզբնասուն կազմակերպվում էին գյուղատնտեսական տնավաճառներ, խոսուներ էին սրվում դրանք այլ վարչական սարածներում նույնպես կազմակերպելու ուղղությամբ: Ավաղ, ոչ մեկը գործեց, ոչ երկրորդ-երրորդը, իր անցանկալի հետեւաններով ու գնահատականներով:

Ուզեմք թե ոչ՝ ստիպված ենք արձանագրել. փոխ ու միջին ձեռնարկությունների գործունեության հրապարակված թիվը վստահության նույն չի դարձնականում. այլ սնտեսական փնսրսովի սրվեք:

05.12.2023թ.

Հրդեհի աստված ...

⇒ 1 «ՖԱՅ»-ն անդրադառնում է Հայաստանի ջրերի աղտոտվածությանը՝ դառնալով մագոնդներով, ծանր մեթաղներով «հագեցածության» խնդիր: Աղապայում էլ դրա վնասներն առավել ընդգրկուն կլինեն, եթե 40 տոննա ոսկի դարձնակող Անուշահում ոսկու արդյունահանում սկսվի: «Էկոլուր» կազմակերպությունն էլ մտավայրում ունի, որ այն կարող է աղտոտել Արփա եւ Ռոնան գետերը, ավելի մեծ անհավասարակշռության մեջ դնել Կովկասի ամենամեծ ֆաղցրահամ ջրի՝ Սեւանի էկոհամակարգը: «Հարեւան Կրասանի ու Ադրբեջանի հույսն էլ Սեւանն է», գրում է «ՖԱՅ»-ը:

Ի տարբերություն ՀՀ-ի, Ադրբեջանը գրեթե զուրկ է ջրային դաշտներից: Ենձա Անախասյանը համոզված է, որ «ԼՂ-ի համար դաշտերը մեծ թիվ հակամարտությամբ դառնալով կոտորած են: Ադրբեջանն ուզում էր մեր աղբյուրները»: Համաճարակաբանի ենթադրությունը հաստատում է ՄԱԿ-ի քաղաք միջավայրի դաշտայնության և միջազգային իրավունքի գծով փորձագետների Conflict and Environment Observatory (CEOBS) 2020-ի անկախ հետազոտությունը, ըստ այդ գեկույցի՝ հակամարտության ամենաված արժիչ գործոնը ջրի խնդիրն է», գրում է հոդվածագիրը:

44 օրյա դաշտերից առաջ Ադրբեջանը ջրի լուրջ ճգնաժամի մեջ էր: Թուրքիայից Կրասանով Ադրբեջան հոսող Ջուռ գետի մակարդակն ամռանը 2,5 մետր կտրուկ նվազել էր, դառնալով դարձել Կասիցի ջրահոսի խախտման: Ադրբեջանի ամենամեծ ջրամբարի մակարդակը իջել էր 16 մետրով: Սա լուրջ ազդեցություն ունեցավ խմելու ջրի մատակարարման, գյուղատնտեսության վրա: Իսկ ԼՂ-ն հարուս էր ջրային դաշտերով», գրում է «ՖԱՅ»-ը:

Ի դեպ նկատելի է, որ գերմանական մեդիան շարունակում է կիրառել սխալ՝ «ԼՂ-ն միջազգային իրավունքի սեպակեցից ադրբեջանադատական է, բայց...» ձեռնարկում, որը հենարան չունի: Նաեւ այն փաստը, թե ԽՍՀՄ ժամանակ ինքնավար մարզի կարգավիճակ է ունեցել, եւ կարելու՝ շեղարդում, թե Ադրբեջանը հարձակվել է դե ֆակտո դեպքի վրա: «Այնտեղի համայնա բոլոր՝ 100 000 բնակիչները գաղթեցին, մեծ մասը՝ ՀՀ, մոտ 10 տկուսը՝ ՌԴ: CEOBS-ի հետախնդրության եզրակացությունն այն է, որ Ադրբեջանի համար ձեռնու էր ռազմական ճանադարձով վերահսկողության սակ առնել ԼՂ ջրային դաշտերը: «Պատերազմը դեռ չի ավարտվել. Ադրբեջանը կփորձի ուղիք էլ ունենալ դեմի Սեւան», Անախասյանի խոսքն է մեջբերում թերթը, որ հավելում է, թե որոշ տեղերում լիճը ադրբեջանական սահմանից հեռու է 5 կմ-ով: Ձեռնուկն էլ, որ Անուշահին մոտ է, հետախնդրում է Բաբվին, որ 2022-ի սեպտեմբերին արդեն հարձակվել է այդ սարածի վրա, սահմանները տեղափոխել իր օգտին», «ՖԱՅ»-ի ծավալուն հոդվածում գրում է Իրա Փեթերը:

Ֆրանկֆուրտ...

2023 թվականի հոկտեմբերի 18-ից 22-ը տեղի ունեցավ գրի 75-րդ հոբելյանական տոնավաճառը՝ Frankfurter Buchmesse 2023-ը, որը մի քանի տասնամյակ շարունակ մնում է աշխարհի ամենամեծ գրի տոնավաճառը: 2021 թվականից 3 տարի անընդմեջ միջոցառումն անցկացվում է համակցված ձեւաչափով՝ միաժամանակ գործում են ինչպես գրի ավանդական տարածարները Մայնի Ֆրանկֆուրտում (Գերմանիա) ցուցահանդեսային համալիրում, այնպես էլ ցուցահանդեսի վիթուսայ սարածում ներկայացված առցանց տարածարները:

Ֆրանկֆուրտի գրի տոնավաճառը գրի ամենամեծն է ամենամերկայացուցչական միջոցառումն է աշխարհում: Ցուցահանդեսը տեղի է ունենում ամեն տարի հոկտեմբերի կեսերին: 2023 թվականին կայացել է ավելի քան 4000 ցուցահանդես 130 երկրից, այցելել է ավելի քան 215000 այցելու, որոնցից ավելի քան 110000-ը՝ գրի ոլորտի մրդեփոխուց ներկայացուցիչներ՝ գրավաճառներ, գրահրատարակիչներ, լրագրողներ, գրի ոլորտի փորձագետներ: Այսօր Ֆրանկֆուրտի տոնավաճառը շարունակում է մնալ հանրահռչակման, գիտության, հեղինակային իրավունքի օգտագործման եւ լիցենզիաներ ձեռք բերելու աշխարհի ամենակարեւոր հարթակը:

Ստեփան Պապիկյանը միջազգային հարթակներում

Միջոցառումն ավանդաբար լայն լուսաբանում է ստանում ամբողջ աշխարհում եւ ակտիվ հետախնդրություն առաջացնում համաաշխարհային հանրության քաղաքում: 2023 թվականին ցուցահանդեսը լուսաբանել են ավելի քան 7000 լրագրողներ ամբողջ աշխարհից, ցուցահանդեսի ընթացքում տեղի են ունեցել 2600 տարբեր միջոցառումներ՝ կլոր սեղաններ, ֆննարկումներ, շնորհանդեսներ:

Ձեր գրի համառոտագիրը ներառվել է Frankfurter Buchmesse 2023 կատալոգում (18-22 հոկտեմբերի, 2023 թ.):

Հաշվի առնելով անվանի գիտնական, Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, Ռուսաստանի բնագիտության ակադեմիայի մրդեփետր, «Ազգ»-ի երկարամյա աշխատակից Ստեփան Պապիկյանի կատարած գիտական աշխատանքների արդիականությունը, գիտական եւ մանկավարժական մեծ փորձը, նրա աշխատությունների ամփոփագրերը ներառվել են Frankfurter Buchmesse 2023 կատալոգում (18-22 հոկտեմբերի, 2023 թ.):

Հարկ է նշել, որ Ս. Պապիկյանը հեղինակ է շուրջ 300 գիտական աշխատությունների եւ բազմաթիվ մեծագրությունների: Նրա գիտական աշխատանքները դեռեւս խորհրդային Միության տարիներին ներդրվել են Մոսկվայի էներգետիկական գիտությունների ակադեմիայի կազմակերպություններում: Նա համաաշխարհային ճանաչման արժանացած վաստակաւուս գիտնական է:

Կորցրել են դիպլոմա

Եւ՝ Նագիկ Զիվանի Հարությունյան, սույն հայտարարությամբ ծանուցում են, որ կորցրել են բարձագույն կրթության դիպլոմն (N685888) սրված Երեւանի Մխիթար Հեւացու անվան դեմական Բժշկական Համալսարանի կողմից՝ դեմական ֆննական հանձնաժողովի 1995 թվականի հուլիսի 31-ի որոշմամբ: Խնդրում են զսնողի կադ հաստատել 091492990 հեռախոսահամարով:

«ԱԶԳ» ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակութեան ԼԲ տարի
Հրատարակիչ
«ՎԱՅԱՆ ԹԵԹԵՅԱՆ»
սոցիալ-մշակութային հիմնադրամ
Երեւան, Սայաթ-Նովա 21Ա,
Տարածք 48
e-mail: info@azg.am
azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻԹԵԱՆ
Հաշվադատութիւն (գովադր)
հեռ. 010 582960
Համակարգչային ծարուածը՝
«Ազգ» թերթի
«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960